

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Απόψεις και στάσεις τελειόφοιτων κοινωνικών λειτουργών για το δικαίωμα στην
γονεϊκότητα ομόφυλων ζευγαριών.

των:

Ελισάβετ Καλατζή
Ιωάννα Παχύ
Κωνσταντίνα Γάκη

Επιβλέπουσα: Βασιλεία Παπαδάκη

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας

Ηράκλειο, Ιανουάριος 2022

Copyright@ 2021 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων Ελισάβετ Καλατζή, Ιωάννας Παχύ και Κωνσταντίνας Γάκη, της επιβλέπουσας καθηγήτριας Βασιλείας Παπαδάκη και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφοντες φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ

Ελισάβετ Καλατζή

Ιωάννα Παχύ

Κωνσταντίνα Γάκη

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

Απόψεις και στάσεις τελειόφοιτων κοινωνικών λειτουργών για το δικαίωμα στην
γονεϊκότητα ομόφυλων ζευγαριών.

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν
χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν
οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε
οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο
παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

Ελισάβετ Καλατζή

Ιωάννα Παχύ

Κωνσταντίνα Γάκη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των τελειόφοιτων φοιτητών/τριών κοινωνικής εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής σχετικά με την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια. Επιμέρους στόχοι είναι να αναδειχθεί η άποψη των φοιτητών/τριών για τα ομόφυλα ζευγάρια και την γονεϊκότητα από αυτά, οι παράγοντες που επηρεάζουν την διαμόρφωση της άποψης τους για το θέμα, η τοποθέτηση τους σχετικά με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στη χώρα μας και η άποψη τους για το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού σχετικά με το θέμα μας.

Η πτυχιακή χωρίζεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Στο θεωρητικό μέρος παρουσιάζονται οι σύγχρονες μορφές οικογένειας και αναλύεται η ομόφυλη γονεϊκότητα, οι μέθοδοι με τις οποίες ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να αποκτήσουν παιδιά, και το δικαίωμα κάθε ανθρώπου ανεξαρτήτως σεξουαλικότητας ως προς αυτή. Στην συνέχεια ακολουθεί αναλυτικά το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για τα οικογενειακά δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ στην Ευρωπαϊκή Ένωση με έμφαση στην Ελλάδα καθώς επίσης και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού για το θέμα της ομόφυλης γονεϊκότητας. Τέλος, παρουσιάζονται έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα διότι κρίθηκε αναγκαία η λεπτομερής διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών/τριών για την συλλογή πληροφοριών επί του θέματος. Αναφορικά με τη συλλογή του δείγματος, αναζητήσαμε εθελοντές τελειόφοιτους/ες φοιτητές/τριες που θα ήθελαν να συμμετέχουν στην έρευνα μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (πχ Facebook groups που ανήκουν οι φοιτητές/τριες) και μέσα από πλατφόρμες online εκπαίδευσης των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων (eclss). Το δείγμα μας αποτελείται από 30 τελειόφοιτους φοιτητές και φοιτήτριες των τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, που βρίσκονται στο 4^ο ή μεγαλύτερο έτος σπουδών, άντρες και γυναίκες. Η μέθοδος ανάλυσης που χρησιμοποιήσαμε είναι η θεματική.

Από την έρευνα προκύπτει ότι η μεγαλύτερη μερίδα των ερωτώμενων ήταν υπέρ της ομόφυλης γονεϊκότητας όμως υπήρχαν και κάποιοι/κάποιες που είχαν επιφυλάξεις και ήταν κατά. Όσο αφορά τις μεθόδους με τις οποίες τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να

γίνουν γονείς, η τεκνοθεσία και η αναδοχή βρίσκει σύμφωνη την πλειοψηφία ενώ αντίθετα οι μέθοδοι της εξωσωματικής γονιμοποίησης και της παρένθετης μητρότητας εγείρουν ενδοιασμούς. Επιπρόσθετα, διερευνήθηκαν παράγοντες που σύμφωνα με τους φοιτητές/τριες επηρεάζουν τους ίδιους στο ζήτημα της γονεϊκότητας από ομόφυλα ζευγάρια. Οι παράγοντες που αναφέρθηκαν είναι οι εξής: οι σπουδές στην κοινωνική εργασία, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, η οικογένεια, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, η αλληλεπίδραση με την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, η θρησκεία, η γενικότερη παιδεία και η μόρφωση. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των ερωτώμενων δεν γνώριζε την υπάρχουσα νομοθεσία σχετικά με το δικαίωμα στη γονεϊκότητα από τα ομόφυλα ζευγάρια και έπειτα από σχετική ενημέρωση εξέφρασε την δυσaráσκεια του, διαφωνώντας σχετικά με αυτή. Υπήρξαν όμως και άλλοι/άλλες οι οποίοι τους οποίους η νομοθεσία εύρισκε σύμφωνους/ες. Τέλος, όσο αφορά την στάση του κοινωνικού λειτουργού η πλειοψηφία θεωρεί ότι οφείλει να τηρεί τον κώδικα δεοντολογίας και να υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών ενώ αντίθετα όσοι δεν ήταν σίγουροι ή σύμφωνοι με την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια υποστήριξαν ότι πρέπει να διαχωρίζονται οι προσωπικές από τις επαγγελματικές αξίες ή ο επαγγελματίας να μην επιλέξει να δουλέψει με την ομάδα προς την οποία έχει προκατάληψη.

ABSTRACT

This qualitative study aims to explore social work students' views on same-sex parenting and factors affecting these views. Moreover, this study explores a) students' views on the current legal framework regarding same-sex parenting in Greece and b) what they perceive the social workers' role should be regarding this issue. The sample consisted of 30 social work students in their final year study year in the Social Work Departments of the Hellenic Mediterranean University and the University of West Attica. Most students supported same-sex parenting; however, a number of students expressed reservations or were against it. The main factors influencing their views were: their social work studies, mass media, their family, having communication with the LGBTQI community, and religion. Most students were not aware of the existing legislation regarding same-sex parenting and after having been informed by the interviewers, expressed their opposition to it, while a small number of students agreed with it. When asked what they perceive a social worker's role should be regarding same-sex parenting, the majority stated they should adhere to the code of ethics and defend the rights of same-sex couples. Students who were uncertain or against same-sex parenting stated that social workers should distinguish between personal and professional ethics or avoid working with people they are biased against.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας προς τους ανθρώπους που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής. Αρχικά, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την επιβλέπουσα καθηγήτρια μας, Βασιλεία Παπαδάκη, η οποία με τις πολύτιμες υποδείξεις και συμβουλές της καθώς και την άμεση ανταπόκριση και υποστήριξη της μας βοήθησε να ανταπεξέλθουμε σε κάθε δυσκολία με την οποία ήρθαμε αντιμέτωπες και να βγάλουμε το βέλτιστο δυνατό αποτέλεσμα.

Επίσης, ευχαριστούμε τα άτομα, τα οποία δέχτηκαν να υποβληθούν σε συνέντευξη παρά την δύσκολη κατάσταση που επικρατούσε λόγω της υγειονομικής κρίσης. Οι απαντήσεις τους αποτέλεσαν χρήσιμο υλικό στην εκπόνηση της έρευνάς μας.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	5
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΗΣ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ	9
Σύγχρονες μορφές οικογένειας.....	9
Ομόφυλη γονεϊκότητα.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΜΟΦΥΛΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ	15
Τα δικαιώματα του παιδιού	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΛΟΑΤΚΙ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ	22
Τα 11 κριτήρια της ILGA-Europe για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ στα οικογενειακά δικαιώματα	22
Οικογενειακά δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ευρωπαϊκή Ένωση	25
Νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα	30
Οικογενειακά δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ και δικαιώματα παιδιών	31
Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού όσο αφορά την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ	35
Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και ψυχολογική ευημερία των παιδιών με ομόφυλους γονείς ..	35
Στίγμα και κοινωνική/σχολική ένταξη παιδιών με ομόφυλους γονείς	38
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	40

1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	40
1.1.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ-ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ	40
1.2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ	40
1.2.2 ΔΕΙΓΜΑ	41
1.2.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ	41
1.2.4 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ	42
1.3 ΕΜΠΟΔΙΑ-ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ.....	42
ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	42
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	43
ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	68
Ξενόγλωσση	68
Ελληνική.....	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΗΣ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σύγχρονες μορφές οικογένειας

Πολλοί θεωρούν την οικογένεια ως έναν οικουμενικό θεσμό, με την έννοια ότι είναι παρούσα σε όλες τις κοινωνίες. Πράγματι, με εμφανείς διαφοροποιήσεις στο μέγεθος, στις στρατηγικές και στη μορφή, η οικογένεια εμφανίζεται σε όλες, λίγο έως πολύ, τις κοινωνίες. Το ερώτημα είναι αν η οικογένεια και οι σχέσεις που αυτή καθορίζει μένουν αναλλοίωτες στο χρόνο (Γεωργούλας, Κασσιμάτη, Παπαϊωάννου, Τραντάλος, 2013). Φυσικά, αυτό δεν συμβαίνει, καθώς η οικογένεια μετασχηματίζεται και επαναπροσδιορίζεται συνεχώς στον χώρο και τον χρόνο (Αναστασόπουλος κ.ά., 2007).

Οι αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας αποτελούν ήδη ένα γεγονός που δε μπορεί να αμφισβητηθεί. Οι νέες αντιλήψεις για τη συμβίωση και τη συντροφικότητα σε συνδυασμό με την ανάδυση νέων κοινωνικών καταστάσεων, έχουν διαφοροποιήσει τις ατομικές επιλογές στον ιδιωτικό βίο, με αποτέλεσμα την εμφάνιση νέων σχημάτων οικογενειακής ζωής (Μαράτου- Αλιπράντη, 2010).

Η αλλαγή στην οικογενειακή ζωή είναι τόσο μεγάλη, που για να μπορέσουμε να περιγράψουμε τις προδιαγραφές των νέων μορφών συμβίωσης, τους ρόλους, τις αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς που τις διέπουν, χρειαζόμαστε νέους όρους και ορισμούς (Κατάκη, 2019). Είναι αρκετά διαδεδομένη η αντίληψη της οικογένειας ως μία ένωση ετερόφυλων ανθρώπων βασισμένη σε γάμο με διαμονή στην ίδια κατοικία με στόχο την απόκτηση και ανατροφή παιδιών, μία αντίληψη που δεν περιλαμβάνει τις κοινωνικές αλλαγές ανά τον κόσμο .Ωστόσο οι εξελίξεις που συμβαίνουν σε όλη την Ευρώπη έχουν με την σειρά τους επιδράσει στην αύξηση των μορφών οικογενειακής οργάνωσης και έτσι οι εναλλακτικοί τύποι οικογενειών ή νοικοκυριών γίνονται πιο διαδεδομένοι. Για παράδειγμα, όπου και όσο περισσότερο γίνεται αποδεκτή η ομοφυλοφιλία, υπάρχει και σταδιακή αποδοχή των οικογενειών με άτομα του ίδιου φύλου γεγονός που δεν συνέβαινε στο παρελθόν (Αναστασόπουλος κ.ά., 2007). Έτσι, ο όρος οικογένεια χρησιμοποιείται πλέον και από άτομα που δεν αυτοπροσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλα (Weeks, 2002).

Από την άλλη σχετικές έρευνες δείχνουν πως ο ίδιος ο γάμος ως θεσμός τίθεται σε αμφισβήτηση και ολοένα και περισσότερα άτομα επιλέγουν να ζουν εκτός γάμου,

δίνοντας του μία διαφορετική, συμβολική σημασία (Μαράτου-Αλιπράντη, 1998). Δεν θεωρούν απαραίτητο κάποια θρησκευτική ή πολιτική αρχή να επικυρώσει την επιλογή να είναι με έναν σύντροφο και δεν μένουν κατά ανάγκη πάντα μαζί. Φαίνεται οι νέες μορφές οικογενειακής οργάνωσης και του ατομικού βίου, γενικότερα πέρα από την προαναφερθείσα διαδεδομένη αντίληψη περί γάμου, μορφές με δομή, οργάνωση, σύνθεση και λειτουργία διαφορετική από την επικρατούσα αντίληψη, να κερδίζουν όλο και παραπάνω έδαφος (Κογκίδου, 2004).

Οι διάφοροι τύποι οικογένειας που δημιουργούνται με την αλλαγή των κοινωνικών δεδομένων ή αποτελούν ήδη παραδοσιακά πρότυπα πάνω στα οποία στηρίζονται οι νεότεροι άνθρωποι περιλαμβάνουν : την παραδοσιακή πυρηνική οικογένεια που αποτελείται από ένα ετεροφυλόφιλο παντρεμένο ζευγάρι με βιολογικά παιδιά, η οποία βέβαια αρχίζει να αμφισβητείται και παύει να υφίσταται ως μοναδικό οικογενειακό μοντέλο, διότι καθίσταται μια από τις πολλαπλές επιλογές οικογενειακής συγκρότησης. Επιπλέον, ένας άλλος τύπος είναι η εκτεταμένη οικογένεια που δεν αποτελείται μόνο από τους γονείς και τα παιδιά αλλά και από άλλα συγγενικά πρόσωπα. Η πολυγαμική οικογένεια είναι μορφή της εκτεταμένης οικογένειας. Αποτελείται από πολλαπλές και παράλληλες έγκυρες γενετήσιες ενώσεις εντός των συζύγων και από τα τέκνα που προέρχονται από τις ενώσεις αυτές. Οι πολυγαμικές οικογένειες έχουν κατά κανόνα την μορφή της πολυγυνίας δηλαδή, ένας πατέρας και παραπάνω από μία μητέρα και τα παιδιά τους. Τον θεσμό της πολυγαμικής οικογένειας συναντάμε σε πολλές Μουσουλμανικές και Αφρικανικές χώρες. Υπάρχει, επίσης, ο θεσμός της πολυανδρικής οικογένειας, ο οποίος παρουσιάζεται μόνο σε ελάχιστες κοινωνίες, όπως για παράδειγμα στο Θιβέτ. Στις οικογένειες αυτές, η σύζυγος συνήθως είναι παντρεμένη και με τα αδέλφια του συζύγου της (Γεώργας, 2010).

Υπάρχει ένας αυξανόμενος αριθμός παιδιών που μεγαλώνει από ζευγάρια που συζούν, δηλαδή ελεύθερη συμβίωση (συγκατοίκηση χωρίς γάμο), η οποία συναντάται όλο και περισσότερο σε πολλές χώρες της Ευρώπης και στηρίζεται κυρίως σε ατομικές επιλογές ή και ζευγάρια σε ελεύθερη ένωση ή θεσμοθετημένη συμβίωση χωρίς παιδιά. Επιπρόσθετα, συναντώνται οι ανασυγκροτημένες οικογένειες, που προκύπτουν με την δημιουργία νέων συζυγικών σχέσεων, εξαιτίας του χωρισμού των βιολογικών γονέων ή του θανάτου του ενός από τους δύο (περιπτώσεις χηρείας). Υπάρχουν οι χωλές οικογένειες στις οποίες, οι δύο γονείς αναγκάζονται να ζουν χωριστά επί μακρά

χρονικά διαστήματα, διασπώντας ουσιαστικά την οικογένεια και συντηρώντας δύο διαφορετικά νοικοκυριά. Ένα άλλο οικογενειακό σχήμα είναι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας, που οι γονείς αποβλέπουν στην επαγγελματική σταδιοδρομία, επενδύουν σημαντικά και αφοσιώνονται στην καριέρα τους. Σε αυτή την περίπτωση πρωταρχική σημασία έχουν οι επιθυμίες και οι δυνατότητες των ατόμων και όχι οι κοινωνικοί συμβιβασμοί και τα στερεότυπα με βάση το φύλο (Golombok, 2017), (Γεωργούλας, Κασιμάτη, Παπαϊωάννου, Τραντάλος, 2013), (Παππάς, 2017).

Στις παραπάνω μορφές οικογένειας που αναφέρονται συχνά ως «μη παραδοσιακές οικογένειες», περιλαμβάνονται ακόμα αυτές που δημιουργούνται από την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, την εξωσωματική γονιμοποίηση, την δωρεά ωαρίων, την παρένθετη μητρότητα, καθώς και οικογένειες ομόφυλων ζευγαριών ή μονογονεϊκές (Golombok, 2017). Στην έκθεση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1989) η μονογονεϊκή, ορίζεται ως η οικογένεια στην οποία ζει ένας γονέας –χωρίς σύζυγο ή σύντροφο, αλλά, ίσως, μαζί με άλλα άτομα (π.χ. γονείς)– με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί που είναι εξαρτώμενο από αυτόν (Κογκίδου, 1995). Σύμφωνα με την Παππά (2017) ο όρος «μονογονική ή μονογονεϊκή οικογένεια» όσον αφορά τις διαζευγμένες οικογένειες –αν και είναι πλέον καθιερωμένος στη διεθνή βιβλιογραφία πιθανόν παραγκωνίζει τον σημαντικό ρόλο και του άλλου γονέα. Με σκοπό την αναγνώριση του ρόλου του άλλου γονέα στην ανατροφή των παιδιών, έχουν προταθεί οι όροι «δυναδική μονογονεϊκή οικογένεια» (double single-parent family) ή «διπυρηνική οικογένεια» (binuclear family). Τέλος, παρατηρούνται οι θετές οικογένειες, οι οποίες είναι παρόμοιες με τις πυρηνικές με τη διαφορά ότι τα παιδιά δεν είναι βιολογικά και οι ανάδοχοι, δηλαδή εκείνες που φιλοξενούν για κάποιο χρονικό διάστημα παιδιά των οποίων οι φυσικοί γονείς είτε δεν ζουν πια, είτε έχουν κριθεί ακατάλληλοι να τα φροντίσουν (paidi.gov.gr,2021).

Εν όψει των νέων δεδομένων, υπό διαπραγμάτευση τίθεται το ίδιο το θεμέλιο της συγγένειας. Η μετατόπισή του από τον βιολογικό στον κοινωνικό δεσμό αποτελεί ανερχόμενο γεγονός, το οποίο κατεξοχήν υπηρετείται από την ιατρική υποβοήθηση της ανθρώπινης αναπαραγωγής και τη δεδηλωμένη αποστολή της να υπερκεράσει τα βιολογικά προβλήματα γονιμότητας υπέρ της επιθυμίας απόκτησης τέκνου.

Η βασισμένη στο ετεροφυλοφιλικό μοντέλο αναπαραγωγής, δομή της πυρηνικής οικογένειας της νεωτερικότητας (άνδρας, γυναίκα, παιδί) ρευστοποιείται. Αναδύεται μια νέα προσέγγιση της τεκνοποίησης στο πλαίσιο ενός βαθμιαία μορφοποιημένου «δικαιώματος στο παιδί». Αυτό προβάλλεται ως αίτημα αυτοεκπλήρωσης είτε του ζευγαριού είτε του ατόμου ως μονάδα. Σε αυτήν τη νέα αντίληψη για το παιδί πρόκειται να βρει γόνιμο έδαφος, τόσο η προσφυγή στην ιατρική υποβοήθηση ατόμων ή ζευγαριών με προβλήματα γονιμότητας όσο και το τρέχον αίτημα των ομόφυλων ζευγαριών να αποκτούν και να μεγαλώνουν παιδιά, με θεμέλιο της γονικής τους ιδιότητας την επιθυμία τους για αυτό. Η διαδρομή του ομοφυλόφιλου κινήματος προς τη νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων του, όπως εξελίσσεται ιδίως την τελευταία τριακονταετία, επιφέρει καίριες συμβολικές και κοινωνικές ανακατατάξεις με άμεσο αντίκτυπο στο πεδίο των έμφυλων σχέσεων, της οικογένειας και της συγγένειας (Μαροπούλου, Ρεθυμνιωτάκη, Τσακιστράκη, 2015).

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, το πως η ραγδαία διαφοροποίηση των επιλογών των ατόμων για τον τρόπο οργάνωσης του ιδιωτικού τους βίου αποτυπώνεται και στη σύνθεση των οικογενειών και των νοικοκυριών στην Ελλάδα (Κογκίδου, 2007).

Ομόφυλη γονεϊκότητα

Από τη γέννηση του πρώτου μωρού μέσω εξωσωματικής το 1978, περισσότερα από 5 εκατομμύρια παιδιά έχουν γεννηθεί μέσω υποβοηθούμενων αναπαραγωγικών τεχνολογιών. Η εξωσωματική γονιμοποίηση περιλαμβάνει τη γονιμοποίηση του ωαρίου της μητέρας με το σπέρμα του πατέρα στο εργαστήριο και τη μεταφορά των δημιουργούμενων εμβρύων στη μήτρα της μητέρας. Αν και η εξωσωματική γονιμοποίηση έχει γίνει ευρέως γνωστή μέθοδος, υπάρχει και η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή που περιλαμβάνει δωρεά σπέρματος ή ωαρίου σε γυναίκα η οποία θα γονιμοποιήσει και θα φιλοξενήσει το έμβρυο, γνωστή και ως παρένθετη μητέρα. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει κύηση από την πραγματική μητέρα. Επίσης εάν για την γονιμοποίηση του εμβρύου χρησιμοποιήθηκε το ωάριο της παρένθετης μητέρας δεν υπάρχει και γενετική σχέση με την γυναίκα που θα μεγαλώσει το βρέφος. Τα παιδιά που γεννιούνται μέσω δωρεά ωαρίου δεν έχουν γενετική σχέση με την μητέρα τους ενώ το ίδιο ισχύει αντίστοιχα και με την δωρεά σπέρματος.

Το διαζύγιο ή ο χωρισμός είναι η πιο κοινή αιτία δημιουργίας οικογενειών με έναν γονέα καθώς επίσης και οι μητέρες που μεγαλώνουν παιδιά μόνες εξαιτίας ανεπιθύμητων εγκυμοσυνών. Και οι δύο αυτοί τύποι μονογονεϊκής οικογένειας έχουν συσχετιστεί με αυξημένα επίπεδα γονικών δυσκολιών. Ωστόσο, ένας αυξανόμενος αριθμός ανύπαντρων γυναικών ή ανδρών επιλέγουν να γίνουν μόνοι τους γονείς και να έχουν παιδιά μέσω γονιμοποίησης δωρητών. Αυτές οι μητέρες, που συχνά αναφέρονται ως «ανύπαντρες μητέρες από επιλογή», δεν έχουν βιώσει συζυγικές συγκρούσεις και είναι λιγότερο πιθανό να έχουν βιώσει τις οικονομικές δυσκολίες ή τα ψυχολογικά προβλήματα που προκύπτουν συνήθως από την οικογενειακή κατάρρευση και την απρογραμματίστη μονογονεϊκή οικογένεια (Gürtin, Faircloth, 2018).

Τις τελευταίες δεκαετίες μεγάλος αριθμός ομοφυλόφιλων ατόμων άρχισε να δημιουργεί ιδιότυπες μορφές οικογενειών, μέσω εναλλακτικών τρόπων γονεϊκότητας όπως η τεκνοθεσία, η δωρεά σπέρματος και η εγκυμοσύνη με σπερματέγχυση, η παρένθετη μητρότητα. Στις περιπτώσεις, εντούτοις, των ομόφυλων ζευγαριών ως γονέων, η πολλαπλότητα των σχέσεων που διέπουν γονείς και παιδιά είναι ιδιαίτερη. Οι Ryan και Martin (2000) εντοπίζουν διάφορες περιπτώσεις: πρώτα απ' όλα, επισημαίνεται πως υπάρχουν βιολογικοί γονείς που δεν είναι οι κατά νόμο γονείς και δεν συμμετέχουν με κανένα τρόπο στην ανατροφή των παιδιών, όπως είναι οι δότες

σπέρματος, οι παρένθετες μητέρες ή οι βιολογικοί γονείς που δίνουν τα παιδιά τους για τεκνοθεσία. Πολύ συχνά απαντώνται οικογένειες, στις οποίες το ρόλο των γονέων έχουν ομόφυλα ζευγάρια και οι οποίες αποκτούν παιδιά μέσω της διαδικασίας της αναδοχής και της τεκνοθεσίας. Εν συνεχεία, πολύ συχνά συναντώνται περιπτώσεις γονέων που δεν έχουν από το νόμο τη γονεϊκή ιδιότητα ούτε και άλλη βιολογική σχέση με τα παιδιά, όμως λειτουργούν στην πράξη ως γονείς τους, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τους/ τις συντρόφους γονέων που είναι οι βιολογικοί γονείς των παιδιών. Επίσης, τυγχάνει να επιμελούνται και να μεριμνούν για τα παιδιά περισσότεροι/ες των δύο ανθρώπων στο ρόλο των γονέων, όπως επί παραδείγματι πρώην σύντροφοι που ανήκουν στο ίδιο φύλο και εξακολουθούν να φροντίζουν από κοινού για την ανατροφή των παιδιών ακόμα και μετά το χωρισμό. Συνήθως, σε αυτές τις περιπτώσεις, συμβαίνει να μεγαλώνουν τα παιδιά με τους βιολογικούς τους γονείς στο ρόλο των γονέων και παράλληλα να αναγνωρίζουν και ως γονείς τους συντρόφους των γονέων τους, που ενδέχεται να ανήκουν στο ίδιο φύλο. Αυτές οι οικογένειες, όπως περιγράφονται παραπάνω, ξεφεύγουν από το πρότυπο του παντρεμένου ετερόφυλου ζευγαριού το οποίο αποκτά παιδιά. Ο ακόλουθος ορισμός για τις εν λόγω οικογένειες ως οικογένειες λεσβίων γυναικών ή ομοφυλόφιλων ανδρών, που προσδιορίζονται από την παρουσία δύο ή περισσότερων ανθρώπων με κοινό σεξουαλικό προσανατολισμό (π.χ. ένα ζευγάρι) ή από την παρουσία τουλάχιστον μιας ενήλικης λεσβίας γυναίκας ή ενός ενήλικα ομοφυλόφιλου άνδρα, που ανατρέφει παιδί (Allen & Demo, 1995 quoted in Janse & Steffens, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΜΟΦΥΛΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ

Ο Εθνικός Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών (NASW) των Η.Π.Α, στην Οικογενειακή Πολιτική (2006:1) αναφέρει ότι «η οικογένεια είναι ο κύριος παράγοντας κοινωνικοποίησης καθώς και η κύρια οικονομική μονάδα στον πολιτισμό μας». Από τη Βιομηχανική Επανάσταση, η έννοια της οικογένειας έχει αλλάξει και αναπτυχθεί, περιλαμβάνοντας πολλά διαφορετικά μοντέλα, δομές και τρόπους ζωής. Με την ευρύτερη έννοια της, η οικογένεια είναι δύο ή περισσότεροι άνθρωποι που θεωρούν τον εαυτό τους ως οικογένεια και αναλαμβάνουν δεσμεύσεις και ευθύνες που συνήθως θεωρούνται θεμελιώδεις για την οικογενειακή ζωή (NASW, 2006). Παρότι ο θεσμός της οικογένειας συναντάται σε όλες τις κοινωνίες, το ποιος συμπεριλαμβάνεται σε αυτόν, διαφοροποιείται σε διάφορες κοινωνίες με διαφορετικές κουλτούρες.

Η γονεϊκότητα, σύμφωνα με τον ορισμό του λεξικού του Cambridge (2021) αφορά την «ανατροφή των παιδιών και όλες τις ευθύνες και δραστηριότητες που αυτή περιλαμβάνει». Η Εγκυκλοπαίδεια Ψυχολογίας (American Psychological Association, 2000) αναφέρει ότι “οι πρακτικές ανατροφής σε όλο τον κόσμο μοιράζονται τρεις βασικούς στόχους: να εξασφαλίσουν την υγεία και την ασφάλεια των παιδιών, να τα προετοιμάσουν για τη ζωή ως παραγωγικούς ενήλικες και να τους μεταδώσουν πολιτισμικές αξίες. Μια υψηλής ποιότητας σχέση γονέα-παιδιού είναι ζωτικής σημασίας για την υγιή ανάπτυξη”. Αναγνωρίζοντας τη βαθιά αξία, που αποδίδεται στην γονεϊκότητα από τους ανθρώπους και τον κρίσιμο ρόλο που αυτή έχει για την ευημερία τους, ο Statman (2003) αναφέρει:

«Θέλουμε τα παιδιά, έτσι ώστε με πραγματικό ή συμβολικό τρόπο, να συνεχίσουμε να υπάρχουμε στον κόσμο μετά το θάνατό μας (επίσης, αυτή η αθανασία έχει να κάνει με την ανατροφή και την εκπαίδευση των απογόνων), υπάρχει μια βαθιά ανθρώπινη ανάγκη για τη δημιουργία «φωλιάς», ενός μέρους όπου κάποιος θα έχει πάντα την αίσθηση της ασφάλειας, του ανήκειν και του νοήματος, ουσιώδους σημασίας για τη σύνδεση δύο ψυχών και για τη δημιουργία μιας οικογένειας» (Statman, 2003:216).

Η εμπειρία της γονεϊκότητας θεωρείται κεντρική για την ατομική ταυτότητα και το σχέδιο ζωής των περισσότερων ανθρώπων στις περισσότερες κοινωνίες. Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι επιθυμούν παιδιά: να

δώσουν και να λάβουν αγάπη, ως έκφραση της ενότητας του ζευγαριού, να δώσουν νόημα ή να προσθέσουν αξία στη ζωή κάποιου, για την απόλαυση ή την ευχαρίστηση των παιδιών, για να συνεχίσει το όνομα της οικογένειας, να είναι όπως και άλλοι φίλοι τους, γιατί ενέδωσαν στις πιέσεις της οικογένειας, για να μεταδώσουν τα γονίδια τους στην επόμενη γενιά, ή ακόμα και για τα υλικά οφέλη που μπορούν να αποφέρουν τα παιδιά, για παράδειγμα τη βοήθεια στα γηρατειά ή ακόμα και για να λάβουν κρατική βοήθεια (Boivin & Pennings, 2005). Για τον Statman (2003) το ενδιαφέρον που έχουμε δεν είναι στην ίδια την τεκνοποίηση, δηλαδή, στην απλή αναπαραγωγή των γονιδίων μας, αλλά στην ανατροφή παιδιών που είναι γενετικά συνδεδεμένα με εμάς, ή, τουλάχιστον, στην ανατροφή παιδιών με τα οποία μπορούμε να απολαύσουμε μια σημαντική σχέση. Ο ίδιος υποστηρίζει, πως αυτό το ενδιαφέρον για την απόκτηση ή την ανατροφή παιδιών μπορεί να ικανοποιηθεί ακόμη και όταν απουσιάζει η γενετική σύνδεση και πως για την κάλυψη του, οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα [Σ1] να γίνονται γονείς και να πραγματώνουν την επιθυμία τους με ένα παιδί. Οι Boivin & Pennings (2005), υπογραμμίζοντας ότι ορισμένα κίνητρα απόκτησης παιδιών είναι πιο κοινά από άλλα και μερικά θεωρούνται ηθικά καλύτερα από άλλα, αναφέρουν ότι όταν πρόκειται για παιδιά, οι άνθρωποι έχουν την ελευθερία να επιλέγουν τότε, αν και πόσα παιδιά πρέπει να έχουν.

Στην περίπτωση των ομόφυλων ζευγαριών η επιλογή της γονεικότητας δεν είναι τόσο εύκολη. Για τα ομόφυλα ζευγάρια η γονεικότητα είναι κάτι που όχι απλώς δεν «προκύπτει», αλλά αντίθετα, απαιτεί πολύ σχεδιασμό, και ο δρόμος προς αυτή είναι συχνά δύσκολος, επώδυνος και περίπλοκος (Pratesi, 2012), γεμάτος νομικά και κοινωνικά εμπόδια (Park et al., 2020). Τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να βρεθούν στο ρόλο του γονέα μέσα από διάφορα μονοπάτια: ετεροφυλοφιλική σεξουαλική επαφή (συνήθως από προηγούμενη σχέση), τεκνοθεσία, αναδοχή, ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή (μέθοδοι τεχνητής γονιμοποίησης, παρένθετη μητρότητα) (Moore & Stambolis-Ruhstorfer, 2013· Baumle & Compton, 2015), με το καθένα να έχει το δικό του ψυχολογικό και οικονομικό κόστος και τις ανάλογες συνέπειες (Glazer, 2014). Πρώτον, η διαδικασία προς τη γονεικότητα είναι συχνά πιο δαπανηρή για τα ομόφυλα ζευγάρια και πολλοί ενδιαφερόμενοι γονείς ανησυχούν ότι αυτά τα οικονομικά εμπόδια μπορεί να είναι ανυπερβλήτα (Riskind & Patterson, 2013). Οι εν δυνάμει θετοί και ανάδοχοι γονείς, για παράδειγμα, πρέπει να αποδείξουν την οικονομική τους σταθερότητα για να θεωρηθούν κατάλληλοι υποψήφιοι (Slauson-

Blevins & Park, 2016). Οι λεσβίες που επιδιώκουν εγκυμοσύνη μέσω τεχνητής γονιμοποίησης χρειάζονται τη βοήθεια των ειδικών αναπαραγωγής, ακόμα και αν δεν έχουν προβλήματα γονιμότητας (Nordqvist, 2012) και για τους ομοφυλόφιλους άνδρες χαμηλού εισοδήματος οι επιλογές είναι πιο περιορισμένες, καθώς οι επιθυμητές οδοί για τεκνοθεσία περιορίζονται από οικονομικούς πόρους (Berkowitz, 2011) και η βιολογική παρένθετη μητρότητα είναι εξαιρετικά δαπανηρή (Ciccarelli & Ciccarelli, 2005).

Σε προηγούμενες δεκαετίες, η ομοφυλόφιλη επιθυμία και η επιθυμία πατρότητας είχαν παρουσιαστεί ως ασυμβίβαστες. Η αναπαραγωγή ήταν φαινομενικά απαγορευμένη για τους ομοφυλόφιλους, ειδικά για τους άνδρες, στους οποίους ο σεξουαλικός προσανατολισμός «επισφράγιζε την ελλειμματική τους αρρενωπότητα και τη συνακόλουθη αδυναμία τους να εγγραφούν σε μια γενεαλογική συνέχεια» (Gratton, 2004:65). Αυτή η «ασυμβατότητα» εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο μεγάλης διαμάχης μέχρι σήμερα και η ομοφυλόφιλη επιθυμία με την επιθυμία πατρότητας μπορεί να συμβιβάζονται μεταξύ τους ή όχι ανάλογα με τα κοινωνικά πρότυπα. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα η ομόφυλη γονεϊκότητα παρουσιάζεται ως ένα νέο οικογενειακό σχήμα και η νομοθεσία ορισμένων ευρωπαϊκών χωρών, αφού αναγνώρισε τα ομόφυλα ζευγάρια, επιτρέπει πλέον σε αυτά και την τεκνοθεσία ή την τεχνητή γονιμοποίηση (Gratton, 2004). Το κίνημα απελευθέρωσης των ομοφυλοφίλων βοήθησε επίσης στον επαναπροσδιορισμό της έννοιας της οικογένειας δίνοντας φωνή στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος δημιουργίας ομόφυλης συντροφικής σχέσης. Έτσι, η γονεϊκότητα δεν είναι πλέον ο αποκλειστικός τομέας των ετεροφυλόφιλων γυναικών και ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός ανδρών, συμπεριλαμβανομένων των ομοφυλοφίλων, αναλαμβάνει πρωταρχικό γονικό ρόλο. (Armesto, 2002).

Το δικαίωμα στη δημιουργία οικογένειας αναγνωρίζεται ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα με το άρθρο 16 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1948). Η παράγραφος 3 ορίζει πως «η οικογένεια είναι το φυσικό και το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος» (ΟΔΔΑ, Αρ.16 Παρ.3). Ο Berg (2005) θεωρεί, πως όταν επικαλούμαστε την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων για το δικαίωμα στη γονεϊκότητα, καλούμαστε να λάβουμε υπόψη ότι την εποχή που συντάχθηκε δεν

υπήρχε η επιλογή της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Υποστηρίζει, συνεπώς, ότι πρέπει να θεωρηθεί πως η Διακήρυξη αφορά όσους μπορούν να τεκνοποιήσουν με φυσική αναπαραγωγή και πως αναφέρεται στη δυνατότητά τους να αποφασίζουν για το πότε και πόσα τέκνα θα αποκτήσουν. Αντιστοίχως, οι Bartlam & Birch (1998) μελετώντας τις ανάγκες και τις επιθυμίες των ασθενών με προβλήματα γονιμότητας και την πιθανή σύγκρουση συμφερόντων με τις υπηρεσίες του Εθνικού Συστήματος Υγείας της Αγγλίας, υποστηρίζουν πως παρότι πολλοί άνθρωποι θεωρούν τη γονεϊκότητα ως «δικαίωμα» που τους οφείλεται, αυτό το δικαίωμα είναι ανοιχτό προς συζήτηση. Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, Αρ.8 Παρ.1) σύμφωνα με την οποία *«Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του»*. Όπως υπογραμμίζει ο Κουμουτζής (2014), η αναπαραγωγή αναμφίβολα αποτελεί έκφραση της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και μπορεί να επιτευχθεί είτε με φυσικά, είτε με τεχνητά μέσα. Στην πρώτη περίπτωση κατοχυρώνεται με το δικαίωμα στη φυσική αναπαραγωγή και στη δεύτερη περίπτωση με το δικαίωμα στην τεχνητή αναπαραγωγή. Μια χώρα κάνει διακρίσεις κατά των ομοφυλόφιλων, μη παρέχοντάς τους το δικαίωμα να γίνουν γονείς με τεχνητά μέσα, ειδικά όταν αυτά τα ζευγάρια δεν μπορούν να κάνουν παιδιά μέσω της φυσικής αναπαραγωγικής διαδικασίας (Boquah & Roy, 2021). Ο διαχωρισμός αυτός δεν έχει νομική βασιμότητα και αποτελεί παράβαση του δικαιώματος αναπαραγωγής. Ο Statman (2003) επισημαίνει, ότι δεν υπάρχει σχετική διαφορά μεταξύ φυσικής και τεχνητής αναπαραγωγής που θα μπορούσε να εξηγήσει γιατί η πρώτη πρέπει να προστατεύεται περισσότερο από τη δεύτερη. Υποστηρίζει πως η πολιτεία δεν πρέπει να εμποδίζει κανέναν από την αναπαραγωγή, κάτι που όπως ισχύει για τη λεγόμενη «φυσική», δηλαδή μέσω γενετήσιας ένωσης, ισχύει και για την αποκαλούμενη «τεχνητή», δηλαδή την ιατρικώς υποβοηθούμενη. Βέβαια, τα δικαιώματα δημιουργούν ταυτόχρονα και υποχρεώσεις. Το δικαίωμα στη γονεϊκότητα δημιουργεί ταυτόχρονα το καθήκον για τη φροντίδα των παιδιών και την ευθύνη για την ευημερία τους (Boivin & Pennings 2005).

Τα δικαιώματα του παιδιού

Τα δικαιώματα των παιδιών είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα με περισσότερη έμφαση στα δικαιώματα φροντίδας και προστασίας, περιλαμβάνοντας το δικαίωμα ταυτότητας, πρόσβασης στους βιολογικούς γονείς, και τις βασικές ανάγκες για τροφή, εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη. Τα δικαιώματα των παιδιών κυμαίνονται από την ικανότητα τους να ενεργούν αυτόνομα ως την απαλλαγή τους από κάθε μορφή σωματικής, ψυχικής και συναισθηματικής κακοποίησης (Chauhan, 2020). Βέβαια, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι «τα δικαιώματα των παιδιών δεν είναι απλώς μια πολιτική και νομική κατασκευή με κοινωνικές συνέπειες για τα παιδιά και την παιδική ηλικία, που μπορούν έπειτα να εξερευνηθούν οι κοινωνιολόγοι. Είναι ανθρώπινα δικαιώματα και τα παιδιά τα δικαιούνται ως άνθρωποι, ισότιμοι με τους άλλους (ενήλικες) ανθρώπους» (Alanen, 2010:7).

Η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού του 1989, επίσης γνωστή και ως σύμβαση της Νέας Υόρκης, είναι η πρώτη πράξη κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του παιδιού σε παγκόσμια κλίμακα. Σήμερα, η σύμβαση έχει 196 συμβαλλόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων και των 27 μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ έχουν υπογράψει και επικυρώσει τη συνθήκη εκτός τις Η.Π.Α, που την έχουν υπογράψει αλλά δεν την έχουν επικυρώσει. Στην Ελλάδα, η σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού τέθηκε σε ισχύ στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με το Νόμο 2101/1992. Η σύμβαση διαρθρώνεται σε 54 άρθρα που αφορούν τα αστικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα των παιδιών.

Στο Άρθρο 1 ορίζει ως παιδί: «κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία». Σύμφωνα με την αρχή της μη διάκρισης, όπως ορίζεται στο άρθρο 2, τα δικαιώματα της σύμβασης οφείλουν να είναι σεβαστά και να εγγυώνται από το Κράτος σε κάθε παιδί, προστατεύοντας το από κάθε διάκριση, ανεξαρτήτως «φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητας τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης». Σύμφωνα με την αρχή του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού (Άρθρο 3§1) «Σε όλες τις αποφάσεις που

αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού».

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989), κατοχυρώνει μεταξύ άλλων: το δικαίωμα του παιδιού στην ταυτότητα, περιλαμβανομένων του ονοματεπωνύμου και της ιθαγένειας (8§1), στο μη αποχωρισμό από τους γονείς του, εκτός των ειδικών περιπτώσεων όπου κρίνεται αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού (9§1), δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης γνώμης για θέματα που το αφορούν, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητας του (12§1), δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης (13§1), ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας (14§1), δικαίωμα στην υγεία, πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και ενημέρωση για θέματα που αφορούν την υγεία του (13, 17, 24, 33), δικαίωμα στην κοινωνική πρόνοια (26§1), σε ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του (27§1), δικαίωμα στην εκπαίδευση (28§1), δικαίωμα στην ανάπαυση και τον ελεύθερο χρόνο, το παιχνίδι, την ψυχαγωγία, σε συμμετοχή σε πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες (31§1).

Στις 25 Ιανουαρίου 1996, υπεγράφη στο Στρασβούργο η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών, βασισμένη στο 4^ο άρθρο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν κάθε νομοθετικό, διοικητικό και άλλο απαραίτητο μέτρο για να εφαρμόσουν τα δικαιώματα που αυτή αναγνωρίζει, θέτοντας σε προτεραιότητα την προώθηση των συμφερόντων και των δικαιωμάτων του παιδιού. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 2502/1997 (ΦΕΚ 103, τ. Α') και αναγνωρίζει τα παιδιά ως κατόχους δικαιωμάτων και όχι απλώς αντικείμενα προστασίας και ορίζει το δικαίωμα να ασκούν τα δικαιώματα τους και κατά τις οικογενειακές διαδικασίες που τα αφορούν, το δικαίωμα τους στη λήψη των κατάλληλων πληροφοριών που θα τους επιτρέπει να προωθήσουν τα δικαιώματα και τα συμφέροντα τους, καθώς και το δικαίωμα η γνώμη τους να υπολογίζεται. Η Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει στο Άρθρο

3 (πρώην άρθρο 2 ΣΕΕ) §2 πως «η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού».

Το Σύνταγμα της Ελλάδας (Βουλή των Ελλήνων, 2020), όπως αναθεωρήθηκε με το ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 2019, ορίζει στο Άρθρο 2§1 των βασικών του διατάξεων πως «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Στο Άρθρο 5§2 ορίζει πως «όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο» Στο Άρθρο 21§1 ορίζει την οικογένεια ως «θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΛΟΑΤΚΙ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΗ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ

Τα 11 κριτήρια της ILGA-Europe για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ στα οικογενειακά δικαιώματα

Το ευρωπαϊκό δίκτυο της ILGA-Europe, συγκεντρώνοντας περισσότερους από 600 οργανισμούς από 54 χώρες στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, λειτουργεί για την προώθηση των συμφερόντων και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας από το 1966. Κάθε χρόνο κυκλοφορεί τον χάρτη «Rainbow Europe», αποτυπώνοντας τη νομοθεσία και το κοινωνικό κλίμα αναφορικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ανά χώρα. Βαθμολογεί τις χώρες με βάση νόμους και πολιτικές που έχουν άμεσο αντίκτυπο στα ανθρώπινα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ σε 6 κατηγορίες: ισότητα και μη διάκριση, οικογένεια, εγκλήματα μίσους και ρητορική μίσους, νομική αναγνώριση φύλου και σωματική ακεραιότητα, χώρος της κοινωνίας των πολιτών και άσυλο.

Ως προς τον άξονα της οικογένειας συγκεκριμένα, η ILGA-Europe θέτει 11 κριτήρια:

1. **Ισότητα στο γάμο** ισχύει όταν τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να παντρευτούν, έχοντας ίδιο επίπεδο δικαιωμάτων με τα ετερόφυλα ζευγάρια που παντρεύονται.
2. **Καταχωρισμένη συμβίωση (ανάλογων δικαιωμάτων του γάμου)** ισχύει όταν τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν να συνάψουν καταχωρισμένη συμβίωση/σύμφωνο συμβίωσης και να αποκτήσουν το ίδιο επίπεδο δικαιωμάτων με αυτά που θα είχαν αν είχαν παντρευτεί.
3. **Καταχωρισμένη συμβίωση (περιορισμένων δικαιωμάτων)** ισχύει όταν τα ζευγάρια του ιδίου φύλου μπορούν να συνάψουν καταχωρισμένη συμβίωση/σύμφωνο συμβίωσης, αλλά το επίπεδο των δικαιωμάτων είναι διαφορετικό από αυτό που προσφέρει ο γάμος, και είναι σημαντικά χαμηλότερο.
4. **Συμβίωση** ισχύει όταν τα ζευγάρια του ιδίου φύλου περιλαμβάνονται στη νομοθεσία ή στα νομικά μέτρα για τη συμβίωση.

5. **Μη συνταγματικός περιορισμός στο γάμο** ισχύει όταν δεν υπάρχει συνταγματικός (η άλλος αντίστοιχος νομικός) ορισμός του γάμου ως ένωση μόνο μεταξύ ανδρός και γυναικός.
6. **Κοινή υιοθεσία** ισχύει όταν τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούν νομικά να υποβάλουν αίτηση για κοινή υιοθεσία.
7. **Υιοθεσία δεύτερου γονέα/συν-γονέα** ισχύει όταν στα ζευγάρια του ίδιου φύλου, ο ένας σύντροφος μπορεί να υιοθετήσει το βιολογικό ή θετό παιδί του άλλου συντρόφου χωρίς να τερματίσει τα δικαιώματα του πρώτου νόμιμου γονέα.
8. **Η αυτόματη αναγνώριση συν-γονέα** ισχύει όταν τα παιδιά που γεννιούνται από ζευγάρια (ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό προσανατολισμό των συζύγων ή / και την ταυτότητα φύλου) δεν αντιμετωπίζουν εμπόδια προκειμένου να αναγνωριστούν νόμιμα από τους γονείς τους, από τη γέννησή τους.
9. **Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή (ζευγάρια).** Ισχύει όταν τα ζευγάρια, ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, μπορούν να λάβουν θεραπεία γονιμότητας χωρίς να αντιμετωπίσουν νομικά εμπόδια.
10. **Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή (μεμονωμένα άτομα).** Ισχύει όταν δίνεται νομικά η δυνατότητα στα άτομα (ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή / και την ταυτότητα φύλου) να λάβουν θεραπεία γονιμότητας
11. **Αναγνώριση της Τρανς Γονεϊκότητας:**
 - Η νομική ταυτότητα φύλου του γονέα αναγνωρίζεται στα έγγραφα τεκμηρίωσης της συγγένειας (πχ. το πιστοποιητικό γέννησης του παιδιού σέβεται το όνομα, το δείκτη φύλου, την έμφυλη ονομασία "μητέρα"/ "πατέρα" σύμφωνα με την αναγνωρισμένη ταυτότητα φύλου του γονέα).
 - Οι κανονισμοί σχετικά με την αναγνώριση της γονεϊκότητας ευθυγραμμίζονται με τις διαθέσιμες επιλογές φύλου όπου υπάρχουν περισσότεροι από 2 δείκτες

φύλου, π.χ. Η «μητέρα» και ο «πατέρας» δεν είναι οι μόνες διαθέσιμες επιλογές·
όλοι οι γονείς καταγράφονται ως «γονείς» κ.λπ.

(Rainbow Europe, 2021)

Οικογενειακά δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την ILGA-Europe κατά τη διάρκεια του έτους 2020 (από Ιανουάριο έως Δεκέμβριο) τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν ως εξής (Rainbow Europe, 2021):

Ισότητα στο γάμο ισχύει σε 13 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία

Καταχωρισμένη συμβίωση (ανάλογων δικαιωμάτων του γάμου) ισχύει σε 15 χώρες: Αυστρία, Κροατία, Κύπρος, Φινλανδία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία (σε ορισμένες περιοχές), Σουηδία.

Καταχωρισμένη συμβίωση (περιορισμένων δικαιωμάτων) ισχύει σε 7 χώρες: Βέλγιο, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Γαλλία, Μάλτα, Σλοβενία, Ισπανία (σε ορισμένες περιοχές).

Συμβίωση ισχύει σε 17 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Κροατία, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία (σε ορισμένες περιοχές), Σουηδία.

Μη συνταγματικός περιορισμός στο γάμο ισχύει σε 18 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία.

Κοινή υιοθεσία ισχύει σε 13 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία.

Υιοθεσία δεύτερου γονέα ισχύει σε 14 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ισπανία, Σουηδία.

Η αυτόματη αναγνώριση συν-γονέα ισχύει σε 8 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Ιρλανδία, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία.

Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή για ζευγάρια ισχύει σε 11 χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία.

Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή για μεμονωμένα άτομα ισχύει σε 17 χώρες: Βέλγιο, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Λετονία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία.

Αναγνώριση της Τρανς Γονεϊκότητας ισχύει σε 4 χώρες: Βέλγιο, Μάλτα, Σλοβενία, Σουηδία.

Ακολουθεί χάρτης της Ευρώπης για τη συνολική βαθμολογία κάθε χώρας και πίνακας των 27 χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης που περιλαμβάνει τα κριτήρια για τον άξονα της οικογένειας. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τον Ιανουάριο έως τον Δεκέμβριο του 2020.

Πίνακας: Οικογενειακά δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ+ στην Ευρωπαϊκή Ένωση για το 2021

	Ισότητα στο γάμο	Καταχ. συμβίωση (ανάλογων δικαιωμάτ	Καταχ. συμβίωση (περιορισμέ νων	Συμβίω ση	Μη συνταγματ ικός περιορισμ	Κοινή Υιοθεσί α	Υιοθεσί α δεύτερο υ γονέα	Αυτόματ η αναγνώρ ιση συν-	ΙΥΑ για ζευγάρι α	ΙΥΑ για μεμονωμ ένα άτομα	Αναγνώρ ιση Τρανς Γονεϊκότ
Αυστρία	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Βέλγιο	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Βουλγαρία										✓	
Κροατία		✓		✓						✓	
Κύπρος		✓			✓					✓	
Τσεχική			✓	✓	✓						
Δανία	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Εσθονία			✓		✓		✓			✓	
Φινλανδία	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Γαλλία	✓		✓	✓	✓	✓	✓				
Γερμανία	✓	✓		✓	✓	✓	✓				
Ελλάδα		✓		✓	✓					✓	
Ουγγαρία		✓		✓						✓	
Ιρλανδία	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Ιταλία		✓									
Λετονία										✓	
Λιθουανία											
Λουξεμβούργο	✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓	
Μάλτα	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ολλανδία	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Πολωνία											
Πορτογαλία	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ρουμανία											
Σλοβακία											
Σλοβενία		✓	✓	✓	✓		✓				✓
Ισπανία	✓	Ο	Ο	ο	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

Σουηδία	✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
---------	---	--	--	---	---	---	---	--	---	---	---

Πηγή: ILGA-Europe Rainbow-Europe. <https://www.rainbow-europe.org/#0/8682/0>

Νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, μετά την τροποποίηση του Νόμου 3719/2008 (ΦΕΚ 241/Α/26-11-2008) με τον Νόμο 4356/2015 (ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015), δίνεται η δυνατότητα και στα ομόφυλα ζευγάρια να συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης, καθώς όπως ορίζει το Άρθρο 1: «Η συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με την οποία ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους (σύμφωνο συμβίωσης) καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο». Το σύμφωνο συμβίωσης δίνει στα ζευγάρια παρόμοια δικαιώματα με το γάμο, όπως ορίζεται στην 1^η παράγραφο του Άρθρου 5: «Στις προσωπικές σχέσεις των μερών του συμφώνου μεταξύ τους εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για τις σχέσεις των συζύγων από το γάμο, εφόσον δεν υπάρχει διαφορετική ειδική ρύθμιση στον παρόντα ή άλλο νόμο». Ωστόσο, το νομοσχέδιο δεν προβλέπει υιοθεσία παιδιού από ομόφυλα ζευγάρια. Από το 2018, δικαίωμα να γίνουν ανάδοχοι γονείς έχουν και τα ομόφυλα ζευγάρια που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης. Σύμφωνα με το Άρθρο 8§1 του Ν4538/2018 (ΦΕΚ 85/Α/16-05-2018): «Κατάλληλοι για να γίνουν ανάδοχοι, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, είναι οικογένειες που αποτελούνται από συζύγους ή έχοντες συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, με ή χωρίς παιδιά, ή μεμονωμένα άτομα, άγαμα, ή διαζευγμένα, ή σε χηρεία, με ή χωρίς παιδιά, που μπορεί να είναι συγγενείς εξ αίματος οποιουδήποτε βαθμού με το ανήλικο τέκνο (συγγενική αναδοχή)».

Ο Αστικός Κώδικας, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 3089/2002, παρέχει με το άρθρο 1458 το δικαίωμα υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, μέσω παρένθετης μητέρας, στην άγαμη μόνη γυναίκα. Το αντίστοιχο δικαίωμα δεν παρέχεται ρητώς στον άγαμο μόνο άνδρα.

Οικογενειακά δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ και δικαιώματα παιδιών

Η αναγνώριση των δικαιωμάτων της γονεϊκότητας ΛΟΑΤΚΙ ταυτόχρονα προασπίζει τα δικαιώματα του παιδιού. Τα παιδιά στερούνται των δικαιωμάτων τους (βέλτιστα συμφέροντα, μη διάκριση λόγω συσχέτισης με την ταυτότητα φύλου ή σεξουαλικό προσανατολισμό των γονιών τους) όταν οι ΛΟΑΤΚΙ γονείς τους δεν μπορούν να παντρευτούν (ή έστω να εισέλθουν σε συμβίωση). Ο γάμος σημαίνει περισσότερες υποχρεώσεις και οφέλη: πρόσβαση σε φορολογικές μειώσεις, υγειονομική περίθαλψη, δικαιώματα κληρονομιάς κ.λπ. Επίσης, τα παιδιά στερούνται των δικαιωμάτων τους (βέλτιστα συμφέροντα, μη διάκριση λόγω συσχέτισης με την ταυτότητα φύλου ή σεξουαλικό προσανατολισμό του γονέα τους, σχέση με τους δύο γονείς) όταν οι κύριοι φροντιστές τους, ως ΛΟΑΤΚΙ, δεν μπορούν να αναγνωριστούν νομικά ως γονείς τους. Η κοινή γονεϊκότητα σημαίνει περισσότερη προστασία και οφέλη: παραμονή νομικών δεσμών σε περίπτωση θανάτου ή ασθένειας του βιολογικού γονέα, γονική άδεια, πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη, ταξίδια, λήψη αποφάσεων για σχολεία, φορολογικές μειώσεις κ.λπ (Sieverding, 2021).

Επιπλέον, τίθεται το ζήτημα της προστασίας των παιδιών ΛΟΑΤΚΙ οικογενειών, κατά τη διασυνοριακή τους μετακίνηση. Όταν οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ μετακινούνται μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ κατά την άσκηση των δικαιωμάτων ελεύθερης κυκλοφορίας, το δίκαιο της ΕΕ απαιτεί από τα θεσμικά όργανα της και τα κράτη μέλη να σέβονται τα θεμελιώδη (ανθρώπινα) δικαιώματα των μελών αυτών των οικογενειών που ορίζονται στον Χάρτη ή που αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της ΕΕ (Tryfonidou & Wintemute, 2021:33). Η Οδηγία 2004/38/ΕΚ (ΕΕ, 2004) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 ορίζει ότι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα μέλη της οικογένειάς τους έχουν το δικαίωμα να κυκλοφορούν ελεύθερα εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, το Άρθρο 251 §5 αναφέρει:

Το δικαίωμα όλων των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, προκειμένου να ασκείται υπό αντικειμενικές συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας, θα πρέπει να παρέχεται και στα μέλη της οικογένειάς τους, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ο ορισμός του «μέλους της οικογένειας» θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τον καταχωρισμένο σύντροφο εάν η νομοθεσία του κράτους μέλους

υποδοχής, αναγνωρίζει τη σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης ως ισοδύναμή προς τον γάμο (2004/38/EK).

Οι οικογένειες ΛΟΑΤΚΙ αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια κατά τη διασυννοριακή τους μετακίνηση μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ, όταν δικαιώματα ήδη κατοχυρωμένα από τη χώρα προέλευσης, δεν αναγνωρίζονται στη χώρα υποδοχής. Όπως αναφέρουν οι Tryfonidou & Wintemute (2021:80). Εκτός από τη συναισθηματική σημασία της συνεχιζόμενης αναγνώρισης ενός παιδιού ως νόμιμου τέκνου και των δύο γονέων του, είναι σημαντικό και από πρακτική και νομική σκοπιά, καθώς μόνο με αυτόν τον τρόπο οι γονείς μπορούν να έχουν νομικές υποχρεώσεις απέναντι το παιδί τους αλλά και το παιδί μπορεί να διεκδικήσει τα δικαιώματά του ως απόγονος [...]. Ως εκ τούτου, η αποτυχία αναγνώρισης της νόμιμης σχέσης γονέα-παιδιού δημιουργεί αβεβαιότητα και, με αυτήν, ανασφάλεια τόσο για τους γονείς και το παιδί. Διάφορες μπορεί να είναι οι επιπτώσεις στα παιδιά: Ανιθαγένεια, απώλεια ταυτότητας, απώλεια ασφάλισης υγείας, απώλεια κοινού οικογενειακού ονόματος, αποχωρισμός από τουλάχιστον έναν νόμιμο γονέα, απώλεια πρόσβασης στην υπηρευτικότητα, απώλεια οικογενειακών δεσμών.

Κατά τη μετακίνηση ενός ομόφυλου ζευγαριού με παιδί στην Ελλάδα, μόνο ένας από τους γονείς του ίδιου φύλου θα αναγνωρίζεται νόμιμα ως γονέας (Tryfonidou & Wintemute, 2021:75). Παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Ελένης Μαραβέλια, προέδρου της NELFA, με τη σχετική αναφορά στην Ευρωπαϊκή ένωση το 2016 (αριθ. 0513/2016), σύμφωνα με την οποία:

«Το ισπανικό πιστοποιητικό γεννήσεως της κόρης της υποδεικνύει τόσο την ίδια όσο και τη σύντροφό της ως μητέρες. Παρ' όλα αυτά, εκτός Ισπανίας δεν θεωρούνται οικογένεια, καθώς η κόρη της έχει μόνο έναν γονέα.[...] Στην Ελλάδα ενημερώθηκαν επίσης ότι μόνο η βιολογική μητέρα αναγνωρίζεται ως γονέας, καθώς δεν υπάρχουν διατάξεις στο ελληνικό δίκαιο για οικογένειες τέτοιου τύπου».

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για αμοιβαία αναγνώριση των οικογενειακών σχέσεων στην ΕΕ και προμηνύοντας την στρατηγική για την ενίσχυση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ, η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen, κατά τη διάρκεια των πρώτων προγραμματικών της δηλώσεων στη σύνοδο

ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις Βρυξέλλες, στις 16 Σεπτεμβρίου 2020, κάνει τη χαρακτηριστική δήλωση: «*Εάν είσαι γονέας σε μια χώρα, είσαι γονέας σε κάθε χώρα*» (Baczynska & Maclean, 2020). Βέβαια, η απουσία νομικών διατάξεων αναγνώρισης δύο ομόφυλων γονέων στην Ελλάδα, δεν αναιρεί την ύπαρξη πολλών παιδιών που μεγαλώνουν σε περιβάλλον ομόφυλων οικογενειών.

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού όσο αφορά την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Ορισμό της Κοινωνικής Εργασίας, όπως αποφασίστηκε τον Ιούλιο του 2014 από τα δύο όργανα που εκπροσωπούν τη διεθνή κοινωνική εργασία, τη Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (International Federation of Social Workers IFSW) και τη Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (International Association of Schools of Social Work IASSW, 2014):

"Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους. Ο παραπάνω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί σε εθνικό και / ή περιφερειακό επίπεδο."

Κατά τον Κώδικα Δεοντολογίας της Διεθνούς Ένωσης Κοινωνικών Λειτουργών των ΗΠΑ (National Association of Social Workers NASW, 2017) η πρωταρχική αποστολή της κοινωνικής εργασίας είναι η ενίσχυση της ευημερίας των ανθρώπων και η κάλυψη των βασικών τους αναγκών, επικεντρωμένη στις ανάγκες και την ενδυνάμωση των ατόμων που είναι ευάλωτα, καταπιέζονται και ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Εστιάζει και στην ευημερία του ατόμου μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο, αλλά και στην ευημερία της κοινωνίας συνολικά και δίνει προσοχή στις

περιβαλλοντικές δυνάμεις που συμβάλλουν είτε στη δημιουργία και συντήρηση των προβλημάτων στη ζωή, είτε στη λύση τους.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί προωθούν την κοινωνική δικαιοσύνη και την κοινωνική αλλαγή σε συνεργασία με τους εξυπηρετούμενους και εκ μέρους αυτών. Προσπαθούν να τερματίσουν τις διακρίσεις, την καταπίεση, τη φτώχεια και άλλες μορφές κοινωνικής αδικίας και επιδιώκουν να βελτιώσουν την ικανότητα των ανθρώπων να αντιμετωπίζουν τις δικές τους ανάγκες. Επίσης, επιδιώκουν να προωθήσουν την ανταπόκριση οργανώσεων, κοινοτήτων και άλλων κοινωνικών ιδρυμάτων στις ανάγκες των ατόμων και στα κοινωνικά προβλήματα. Οι δράσεις τους μπορεί να έχουν τη μορφή άμεσης πρακτικής, οργάνωσης της κοινότητας, εποπτείας, διαβούλευσης, διοίκησης, συνηγορίας, κοινωνικής και πολιτικής δράσης, ανάπτυξης και εφαρμογής πολιτικής, εκπαίδευσης και έρευνας και αξιολόγησης. Το Κριτήριο 4.02 του Κώδικα Δεοντολογίας δηλώνει ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν πρέπει να κάνουν ή να επιτρέπουν διακρίσεις. Το Κριτήριο 6.04 (δ) καλεί τους κοινωνικούς λειτουργούς να συνηγορούν υπέρ των ατόμων που υφίστανται διακρίσεις λόγω της σεξουαλικότητας, της ταυτότητας του φύλου, της έκφρασης του φύλου ή της αναπηρίας τους (NASW, 2017).

Η Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) συνηγορεί για την αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ. Έχει συνεχόμενα εκφράσει την υποστήριξή της στα δικαιώματα των λεσβιών και των ομοφυλόφιλων να έχουν οικογένειες, να διατηρούν τα δικά τους παιδιά, και να υιοθετούν. Υποστηρίζει τον γάμο για τα ομόφυλα ζευγάρια και προωθεί το δικαίωμα των μακροχρόνιων συντρόφων να έχουν τα ίδια οφέλη που παρέχονται σε εκείνους στους λεγόμενους παραδοσιακούς γάμους (Fish & Karban, 2015:xxiv).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και ψυχολογική ευημερία των παιδιών με ομόφυλους γονείς

Διεθνείς έρευνες αποδεικνύουν ότι τα παιδιά των ομοφυλόφιλων ζευγαριών δε μειονεκτούν των παιδιών των ετεροφυλόφιλων ζευγαριών σε θέματα ψυχικής υγείας, κοινωνικής λειτουργικότητας, σχολικών επιδόσεων και διαφόρων άλλων μέτρων που αφορούν την επιτυχία στη ζωή. Επιπλέον η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη τους και προσαρμογή στη θετή οικογένεια είναι αντίστοιχη των παιδιών ετερόφυλων γονέων (Wainright & Patterson, 2006· Henny Bos & Sandfort, 2010· Farr, Oakley, κ.ά., 2016· Knight, Stephenson, West, Delatycki, Jones, et.al., 2017). Συγκρίνοντας μεταξύ οικογενειών με λεσβίες μητέρες ή με δύο ετερόφυλους γονείς, οι Bos, van Gelderen & Gartrell (2015) διαπίστωσαν και στους δύο τύπους οικογένειας θετικές σχέσεις μεταξύ των εφήβων και των γονέων τους, οι οποίες σχετίστηκαν και με την ψυχολογική τους ευημερία, με τους εφήβους με λεσβίες μητέρες να εμφανίζουν μάλιστα λίγο υψηλότερο επίπεδο ψυχολογικής ευημερίας. Επιπρόσθετα, τα παιδιά των ομόφυλων γονέων, σε σύγκριση με τα κανονιστικά δεδομένα του πληθυσμού, εμφανίζουν καλύτερη γενική συμπεριφορά, υγεία και οικογενειακή συνοχή (Crouch, Waters, McNair, Power & Davis, 2014) και αναφέρουν περισσότερη ανεκτικότητα και ανοιχτό πνεύμα και λιγότερη προσκόλληση σε στερεότυπα φύλου από ότι αν μεγάλωναν με ετερόφυλους γονείς, γεγονός που πιθανόν οφείλεται στο ότι τα ομόφυλα ζευγάρια τείνουν να δημιουργούν πιο ισότιμες σχέσεις από τα ετερόφυλα ζευγάρια με αυστηρότερα στερεότυπα φύλου (Goldberg, 2007), δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην ισότητα των φύλων, στην ισότητα μεταξύ συντρόφων και δείχνουν μεγαλύτερη αφοσίωση στην γνωστική ανάπτυξη και την υγεία των παιδιών τους (Geay, Humeau & Spruyt, 2020). Στην έρευνα των Bos, van Gelderen & Gartrell (2015) οι έφηβοι με δύο λεσβίες μητέρες είχαν υψηλότερο επίπεδο αυτοεκτίμησης και λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς από τους εφήβους των ετερόφυλων οικογενειών.

Σύμφωνα με τη Farr (2017), η προσαρμογή των παιδιών που υιοθετούνται από ομόφυλους και ετερόφυλους γονείς, όπως και η προσαρμογή των ίδιων των γονέων, καθώς και η λειτουργικότητα της οικογένειας, δεν επηρεάζεται από το γονεϊκό σεξουαλικό προσανατολισμό, αλλά το γονεϊκό άγχος έχει σχετιστεί με την εμφάνιση προβλημάτων συμπεριφοράς. Αντίστοιχα είναι και τα ευρήματα των Bos, van Balen & van den Boom (2007) που επίσης δε σχετίζουν την προσαρμογή των παιδιών με τον

τύπο της οικογένειας αλλά με τη διεκδίκηση δύναμης, τη γονική μέριμνα και την ικανοποίηση από το σύντροφο ως συν-γονέα. Επίσης, ο τύπος της οικογένειας (ομόφυλοι ή ετερόφυλοι γονείς) δεν σχετίζεται ούτε με την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών και τη χρήση ουσιών. Η ποιότητα των σχέσεων γονέων-εφήβων αποτελεί καλύτερο προβλεπτικό παράγοντα με τους εφήβους που διατηρούν στενότερες σχέσεις με τους γονείς τους να παρουσιάζουν και λιγότερο παραβατική συμπεριφορά (Wainright & Patterson, 2006). Η ποιότητα στην άσκηση του γονεϊκού ρόλου, η ευημερία των ίδιων των γονέων, η ποιότητα των σχέσεων στην οικογένεια και η ικανοποίηση από αυτές είναι που θα συμβάλλουν ουσιαστικά στην ευημερία και τη θετική ανάπτυξη των παιδιών και όχι οι οικογενειακές δομές (όπως ο αριθμός, το φύλο, η σεξουαλικότητα ή το καθεστώς συμβίωσης των γονέων) (Knight et al., 2017).

Όπως αναφέρουν οι Biblarz & Stacey (2010), ισχυρισμοί πως τα παιδιά χρειάζονται και μητέρα και πατέρα, στηρίζονται στην υπόθεση ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο που οι άνδρες και οι γυναίκες ανατρέφουν παιδιά, που είναι κρίσιμες για την ανάπτυξή τους, ωστόσο βασίζονται γενικά σε μελέτες που συγχέουν/συνδυάζουν το φύλο με άλλες μεταβλητές οικογενειακής δομής. Σημαντικό, υποστηρίζουν πως είναι να έχουν καλή σχέση οι γονείς μεταξύ τους, ανεξάρτητα από το φύλο τους και πως η ύπαρξη δύο γονέων είναι προτιμότερη από την ύπαρξη μονάχα του ενός. Φυσικά, δύο καλοί γονείς είναι καλύτεροι από έναν καλό γονέα, αλλά ένας καλός γονέας είναι καλύτερος από δύο κακούς γονείς. Το φύλο του γονέα δεν φαίνεται να έχει σημασία καθώς η έρευνα δεν εντόπισε γονικές ικανότητες που βασίζονται αποκλειστικά στο φύλο και σύμφωνα με τους Geay, Humeau & Spruyt (2020) οι εκπαιδευτικές πρακτικές των ομόφυλων γονέων είναι παρόμοιες με αυτές των ετερόφυλων του αντίστοιχου κοινωνικού επιπέδου, για τη μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη. Λαμβάνοντας υπόψη σημαντικά χαρακτηριστικά όπως η φυλή ή η εθνικότητα και η υιοθεσία του παιδιού, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του νοικοκυριού, η οικογενειακή σταθερότητα και η υγεία των γονέων, οι Cenegy, Denney & Kimbro (2018) εξέτασαν τη σχέση μεταξύ του οικογενειακού τύπου και της συνολικής υγείας των παιδιών και αποκάλυψαν ότι η φτωχότερη υγεία των παιδιών σε ομόφυλα ζευγάρια, ετερόφυλα ζευγάρια και μονογονείς φαίνεται να είναι σε μεγάλο βαθμό προϊόν δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών διαφορών και όχι έκθεσης σε μη παραδοσιακές οικογενειακές μορφές.

Όσον αφορά τη στάση των παιδιών απέναντι στο φύλο, φαίνεται ότι τα παιδιά με λεσβίες μητέρες μεγαλώνουν σε περιβάλλοντα με λιγότερα στερεότυπα και λιγότερο παραδοσιακές στάσεις σε θέματα φύλου (Sutfin, Fulcher, Bowles & Patterson, 2008) και αισθάνονται λιγότερη γονική πίεση για να συμμορφωθούν με τα στερεότυπα του φύλου (Henny Bos & Sandfort, 2010). Τα παιδιά ομοφυλόφιλων γυναικών διαφοροποιούν λιγότερο τη συμπεριφορά τους βάσει φύλου σε σχέση με τα παιδιά ομοφυλόφιλων ανδρών και ετερόφυλων ζευγαριών, δηλαδή τα αγόρια ήταν λιγότερο αρρενωπά και τα κορίτσια ήταν λιγότερο θηλυπρεπή (Goldberg & Garcia, 2016). Ωστόσο, τα παιδιά ομόφυλων γονέων δεν δείχνουν λιγότερη συμμόρφωση με το φύλο από τα παιδιά των ετερόφυλων, δηλαδή απόκλιση από την ταυτότητα ή την έκφραση του φύλου βάσει των κοινωνικών προτύπων (Carone, Lingiardi, Tanzilli, Bos & Baiocco, 2020). Το αντίτυπο που θα έχει η συμπεριφορά των γονέων ως προς τα στερεότυπα φύλου εξαρτάται από τη φύση του περιβάλλοντος των παιδιών (Sutfin, Fulcher, Bowles & Patterson, 2008). Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δε σχετίζεται με την ανάπτυξη του φύλου των παιδιών αλλά οι στάσεις και οι συμπεριφορές τους έχουν καθοριστική σημασία. Για παράδειγμα, οι γονείς που μοιράζουν πιο άνισα μεταξύ τους υποχρεώσεις αμειβόμενης εργασίας και οικιακών εργασιών, μεγαλώνουν παιδιά με πιο παραδοσιακές επαγγελματικές φιλοδοξίες (Fulcher, Sutfin & Patterson, 2007). Οι Sumontha, Farr & Patterson (2017) διαπίστωσαν πως οι στάσεις και οι συμπεριφορές και των δύο γονέων συνδέονταν με τη στάση των παιδιών απέναντι στο φύλο αλλά ακόμα περισσότερη επίδραση είχε η κατανομή των αρμοδιοτήτων για τη φροντίδα των παιδιών μεταξύ των δύο γονέων .

Στίγμα και κοινωνική/σχολική ένταξη παιδιών με ομόφυλους γονείς

Τα παιδιά σχολικής ηλικίας που υιοθετήθηκαν από ομόφυλους γονείς εμφανίζουν συνολικά καλή προσαρμογή. Τα πρώτα σχολικά χρόνια, κάποια από τα παιδιά ομόφυλων γονέων που υφίστανται πειράγματα ή εκφοβισμό λόγω της δομής της οικογένειάς τους παρουσιάζουν περισσότερες δυσκολίες στη συμπεριφορά τους (Farr, Oakley & Ollen, 2016). Τα παιδιά που μεγάλωσαν εκ γενετής από ομόφυλους γονείς έχουν καλύτερη σχολική απόδοση από τα παιδιά που μεγαλώνουν από γονείς διαφορετικού φύλου, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Mazrekaj, De Witte & Cabus, 2020). Οι Gartrell, Bos, Peyser, Deck & Rodas (2012) μελετώντας 17χροņους με λεσβίες μητέρες διαπίστωσαν πως οι έφηβοι είχαν ακαδημαϊκή επιτυχία σε υποστηρικτικά σχολικά περιβάλλοντα, ενεργά δίκτυα φιλίας, στενούς οικογενειακούς δεσμούς, συνηθισμένα προβλήματα υγείας και υψηλά σκορ γενικής ευημερίας. Σχεδόν όλοι θεωρούσαν τις μητέρες τους καλά πρότυπα.

Στην έρευνα των Farr, Crain, Oakley, Cashen & Garber (2016) τα παιδιά με ομόφυλους γονείς ανέφεραν πως αισθάνονταν να διαφέρουν, λόγω της δομής της οικογένειας, αλλά αυτή η διαφορετικότητα δε φάνηκε να δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα ούτε να της αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία από τα παιδιά, τα οποία μάλιστα εξέφρασαν πολλά θετικά συναισθήματα για τις οικογένειές τους. Δεν ανέφεραν να φοβούνται την απόρριψη λόγω της σεξουαλικής ταυτότητας των γονέων τους και αισθάνονταν άνετα να την αποκαλύψουν. Παρόλο που ανέφεραν εμπειρίες μικροεπιθέσεων από συμμαθητές τους που δεν είχαν την κατάλληλη παιδεία σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, τα παιδιά των ομόφυλων γονέων επέδειξαν ανθεκτικότητα, με δεξιότητες διαχείρισης τόσο σε επίπεδο γνωστικό, όσο και με την αναζήτηση κοινωνικής υποστήριξης για να διαχειριστούν δυσκολίες που σχετίζονται με το να έχουν γονείς του ίδιου φύλου.

Οι van Rijn-van Gelderen, Bos & Gartrell (2015) μελέτησαν εφήβους που μεγαλώνουν με δύο λεσβίες μητέρες συγκριτικά με εφήβους που μεγαλώνουν με δύο ετερόφυλους γονείς για να διερευνήσουν τυχόν προβλήματα στη συμπεριφορά. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως τα προβλήματα συμπεριφοράς των εφήβων τα οποία είτε εσωτερικεύονται (όπως απόσυρση, άγχος ή κατάθλιψη) είτε εξωτερικεύονται (όπως παραβίαση κανόνων ή επιθετικότητα), δε σχετίζονται με τον τύπο οικογένειας, σχετίζονται όμως με τον εκφοβισμό και τις διακρίσεις, με τους εφήβους των ομόφυλων γονέων που ανέφεραν περισσότερες εμπειρίες ομοφοβικού στιγματισμού να

εμφανίζουν επίσης μεγαλύτερη εσωτερικοποίηση και εξωτερικοποίηση προβληματικής συμπεριφοράς. Όπως συστηματικά αποδεικνύει η διεθνής βιβλιογραφία, τα προβλήματα που εμφανίζουν στην παιδική αλλά και ενήλικη ζωή τους τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών, δεν αφορούν την καταλληλότητα των γονέων τους να τα αναθρέψουν, αλλά αποτελούν συνέπεια των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν αυτές οι οικογένειες λόγω της ομοφοβίας και του στιγματισμού που βιώνουν και το αντιλαμβανόμενο στίγμα σχετίζεται αρνητικά με την ψυχική υγεία (Crouch, Waters, McNair, Power & Davis, 2014). Οι Herek, Gillis & Cogan (2009) ορίζουν ως *σεξουαλικό στίγμα* «την αρνητική αντιμετώπιση, την κατώτερη κοινωνική θέση και τη σχετική αδυναμία που η κοινωνία συλλογικά αποδίδει σε οποιονδήποτε σχετίζεται με μη ετεροφυλόφιλες συμπεριφορές, ταυτότητα, σχέσεις ή κοινότητες». Οι Bos, Carone, Rothblum, Koh & Gartrell (2021) μελετώντας τις επιπτώσεις του ομοφοβικού στιγματισμού ατόμων με γονείς λεσβίες, εντοπίζουν πως το 40% αυτών έχουν βιώσει ομοφοβία. Τα ευρήματα έδειξαν μια έμμεση μακροπρόθεσμη επιρροή του ομοφοβικού στιγματισμού κατά την διάρκεια της εφηβείας στην εσωτερίκευση (πχ προβλήματα στο ίδιο το άτομο) και την εξωτερίκευση (πχ προβλήματα που σχετίζονται με άλλους) προβληματικών συμπεριφορών σε άτομα με γονείς ζευγάρια λεσβίων.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων και των στάσεων των τελειόφοιτων κοινωνικών λειτουργών, των τμημάτων κοινωνικής εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, για το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών στην γονεϊκότητα.

1.1.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ-ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ

Με τη παρούσα έρευνα στοχεύουμε στο να διερευνήσουμε τις απόψεις που έχουν οι τελειόφοιτοι φοιτητές-τριες της κοινωνικής εργασίας για το δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών στην γονεϊκότητα. Επίσης, τους παράγοντες που επηρεάζουν τις απόψεις τους για το δικαίωμα στην γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια καθώς και το πως αξιολογούν το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα επί του θέματος. Τέλος, γίνεται διερεύνηση για το ποια πιστεύουν ότι πρέπει να είναι η στάση του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού για το ζήτημα.

1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1.2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΕΘΟΔΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία αναζήτησης της γνώσης στις κοινωνικές επιστήμες, ενώ τα τελευταία έτη χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο στις επιστήμες υγείας. Οι ερευνητές στις επιστήμες υγείας χρησιμοποιούν την ποιοτική έρευνα για την αποσαφήνιση ερευνητικών ερωτημάτων τα οποία δεν μπορούν να απαντηθούν με την ποσοτική έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, οι ερευνητές χρησιμοποιούν την ποιοτική έρευνα για διερεύνηση, κατανόηση και ερμηνεία σε μεγαλύτερο βάθος των ανθρώπινων πεποιθήσεων, συμπεριφορών. Οι συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται για τη σε βάθος διερεύνηση των απόψεων, των εμπειριών, των συναισθημάτων, των αντιλήψεων, των πεποιθήσεων και των κινήτρων των ατόμων αναφορικά με συγκεκριμένα ζητήματα. Οι ερωτήσεις κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων πρέπει να αποβλέπουν αφενός στην άντληση πληροφοριών στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό και αφ' ετέρου στην απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος της μελέτης. Επί πλέον, οι ερωτήσεις πρέπει να είναι ανοικτού τύπου, ουδέτερες και κατανοητές. (Γαλάνης, 2018)

1.2.2 ΔΕΙΓΜΑ

Το δείγμα θα αποτελείται από τελειόφοιτους φοιτητές και φοιτήτριες των τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, που βρίσκονται στο 4 ή μεγαλύτερο έτος σπουδών, άντρες και γυναίκες.

Αναφορικά με τη συλλογή του δείγματος, θα αναζητήσουμε εθελοντές τελειόφοιτους/ες φοιτητές/τριες που θα ήθελαν να συμμετέχουν στην έρευνα μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (πχ Facebook groups που ανήκουν οι φοιτητές/τριες) και μέσα από πλατφόρμες online εκπαίδευσης των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων (eclass). Το δείγμα μας θα αποτελέσουν 30 άτομα.

1.2.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Οι συνεντεύξεις διακρίνονται σε δομημένες, ημιδομημένες και μη δομημένες, με τις ημιδομημένες να χρησιμοποιούνται συχνότερα στην ποιοτική έρευνα στις επιστήμες υγείας, όπως και στη παρούσα έρευνα. Περιλαμβάνουν μερικές καθοριστικές ερωτήσεις που αφ' ενός βοηθούν τους ερευνητές να προσδιορίσουν ευκολότερα τις πλέον σημαντικές ερευνητικές περιοχές που πρέπει να προσεγγίσουν και αφ' ετέρου δίνουν το περιθώριο τόσο στους συμμετέχοντες όσο και στους ερευνητές να επεκταθούν και να μελετήσουν το ερευνητικό ερώτημα σε μεγαλύτερο βάθος. Οι ερευνητές με τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις καθοδηγούν έως έναν βαθμό τους συμμετέχοντες, διευκολύνοντάς τους έτσι σημαντικά, καθώς επικεντρώνονται στο ερευνητικό ερώτημα και έχουν και τη δυνατότητα να επεκταθούν, αλλά όχι να ξεφύγουν εντελώς, καθιστώντας τη συνέντευξη ακατάλληλη για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Με τον τρόπο αυτόν, η συνέντευξη είναι ευέλικτη και μπορεί να οδηγήσει στην εύρεση πληροφοριών που είναι σημαντικές για τους συμμετέχοντες, αλλά δεν είχαν γίνει αντιληπτές από τους ερευνητές πριν από τη διεξαγωγή της συνέντευξης. (Γαλάνης, 2018). Επιπλέον, Χρησιμοποιούμε την τεχνική της ημι-δομημένης συνέντευξης, θέλοντας να έχουμε ένα πλάνο ερωτήσεων, το οποίο να αποτελεί το σκελετό της, ενώ παράλληλα σκοπός της επιλογής του συγκεκριμένου τύπου είναι να μην περιορίσουμε τους ίδιους τους ερωτηθέντες με την διατύπωση των απαντήσεων τους και τον χρόνο (Φίλιας, 2001).

Πιο συγκεκριμένα, οι ημιδομημένες συνεντεύξεις πάρθηκαν από τελειόφοιτους φοιτητές-τριες του τμήματος κοινωνικής εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής διερευνώντας τις απόψεις και τις στάσεις τους όσο αφορά την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια. Η δημιουργία των αξόνων που χρησιμοποιήθηκαν στις συγκεκριμένες συνεντεύξεις προέκυψαν από την μελέτη του θεωρητικού μέρους και της βιβλιογραφίας. Ο πρώτος άξονας έχει σκοπό να

συγκεντρώσει τις απόψεις των φοιτητών-τριών σχετικά με τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, το δικαίωμα τους στην γονεϊκότητα καθώς και τις γνώσεις των φοιτητών-τριών για τις μεθόδους με τις οποίες ένα ομόφυλο ζευγάρι μπορεί να αποκτήσει παιδί. Ο δεύτερος άξονας θέτει ως στόχο να αναδείξει τις γνώσεις των φοιτητών-τριών σχετικά με την νομοθεσία που ισχύει στην Ελλάδα όσο αφορά το θέμα που προαναφέρθηκε καθώς και να αξιολογήσει το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, προτείνοντας το ιδανικό για αυτούς. Στον τρίτο άξονα, έγινε διερεύνηση του κατά πόσο οι φοιτητές-τριες, στην διάρκεια των σπουδών τους έχουν διδαχθεί ή συζητήσει το συγκεκριμένο θέμα και αν παρακολουθούν συστηματικά τα μαθήματα της σχολής. Στον τέταρτο και τελευταίο άξονα μελετήθηκε η άποψη των φοιτητών-τριών σχετικά με την στάση που οφείλει να έχει ένας κοινωνικός λειτουργός ως προς το δικαίωμα στην γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια.

1.2.4 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Κατά την ερευνητική διαδικασία τηρήθηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων αλλά και η εχεμύθεια των απαντήσεων τους, επομένως, δεν ανακύπτουν ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το σκοπό και την μέθοδο της έρευνας, καθώς και για τον απόρρητο χαρακτήρα της, αποφασίζοντας οι ίδιοι για την συμμετοχή τους.

1.3 ΕΜΠΟΔΙΑ-ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Όσον αφορά την παρούσα έρευνα η δυσκολία που προέκυψε ήταν η εύρεση των φοιτητών-τριών για τις συνεντεύξεις λόγω της επιδημιολογικής κατάστασης που πλήττει την χώρα μας εξαιτίας του ιού COVID-19. Επομένως, αξιοποιήσαμε την δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο προκειμένου να έρθουμε σε επαφή μαζί τους.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν ενήμεροι για την τήρηση του απορρήτου και σύμφωνοι με την μαγνητοφώνηση τους. Έπειτα, οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν με ψηφιακό μέσο και ακολούθησε καταγραφή τους σε γραπτό λόγο με σκοπό την επεξεργασία τους. Η απομαγνητοφώνηση αποτέλεσε μία χρονοβόρα διαδικασία που απαιτούσε ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μην γίνει παράλειψη καμίας λεπτομέρειας του προφορικού λόγου και να αποφευχθούν τυχόν λάθη. Εν συνεχεία, έπειτα από επαναλαμβανόμενη ανάγνωση και ενεργητική αναζήτηση νοημάτων εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν οι πληροφορίες που σχετίζονται με το θέμα και τα ερευνητικά ερωτήματα μας. (Ισαρη και Πουρκός, 2015). Η μέθοδος που χρησιμοποιούμε είναι η θεματική ανάλυση. Είναι μια μέθοδος εντοπισμού, περιγραφής, αναφοράς και «θεματοποίησης» επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων, καθώς αντλεί πληθώρα δεδομένων και νοημάτων. Η θεματική ανάλυση συνίσταται στην συστηματική

αναγνώριση, οργάνωση και κατανόηση επαναλαμβανόμενων μοτίβων νοήματος εντός ενός συνόλου δεδομένων. Από αυτά, ο ερευνητής εστιάζει την προσοχή του στις πληροφορίες που συμπληρώνουν τα ερευνητικά ερωτήματα, που έχει θέσει (Braun & Clarke, 2012). Το δεύτερο στάδιο της ανάλυσης σύμφωνα με τους Guest, Macqueen & Namey, 2012 στην Ίσαρη Φ., Πουρκός Μ., (2015) περιλαμβάνει την κωδικοποίηση κατα την οποία εντοπίζονται μονάδες νοήματος που συνδέονται μεταξύ τους και έτσι κατηγοριοποιούνται τα δεδομένα με όμοια θεματολογία.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Οι ερωτώμενοι/ες στην πλειοψηφία τους αποδέχονται και υποστηρίζουν τις ομοφυλικές σχέσεις και εναντιώνονται στις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Επιπλέον, θεωρούν ισότιμα τα ομόφυλα ζευγάρια με τα ετερόφυλα και δεν τα αντιλαμβάνονται ως μη φυσιολογική ένωση αλλά πιστεύουν πως η σεξουαλικότητα τους πρέπει να αντιμετωπίζεται ως στοιχείο αυτοπροσδιορισμού και ιδιωτικής ζωής, παρά ως ψυχιατρική διαταραχή. Μάλιστα, ομοφυλόφιλοι συνεντευξιαζόμενοι, μιλώντας ανοιχτά για την σεξουαλικότητα τους, αναφέρουν πως σε μικρότερη ηλικία ένιωθαν ντροπή και φόβο για τον εαυτό τους όμως στην πορεία αυτό άλλαξε με αποτέλεσμα οι ίδιοι να προασπίζονται και να αγωνίζονται για τα δικαιώματα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας.

«Πιστεύω ότι είναι κανονικά και ισότιμα όπως όλα τα ζευγάρια και πως θα έπρεπε και κοινωνικά και νομικά αυτό να αντανakλάται». (Συνεντευξιαζόμενη 8)

«Εε όντας και εγώ ομόφυλος στην αρχή, πιο μικρός, σε πιο μικρή ηλικία, θεωρούσα πως είναι κάτι το οποίο είναι ντροπή για την κοινωνία...ξεκίνησα να καταλαβαίνω, ότι δεν είναι κάτι το οποίο πρέπει να σου προκαλεί ντροπή ή φόβο αλλά είναι κάτι το οποίο είναι φυσιολογικό, ότι είναι μέσα στη ζωή, ότι είναι μέσα στην κοινωνία, πώς να το πω». (Συνεντευξιαζόμενος 25)

«Είμαι υπέρ των ομοφυλόφιλων , στηρίζω όλα τους τα προσωπικά , ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα , τα προασπίζω και προς τα έξω , είμαι ένα άτομο από αυτά , δεν το κρύβω , μιλώ ελεύθερα και πιστεύω ότι κάθε άτομο αξίζει να ζει με αυτό που έχει επιλέξει, χωρίς να μπαίνει σε καλούπια». (Συνεντευξιαζόμενος 27)

Από την άλλη πλευρά, υπήρξε ένα άτομο το οποίο ενώ δήλωσε ότι είναι θετικό απέναντι στα ομόφυλα ζευγάρια, ανέφερε ότι προτιμάει να μην εκδηλώνονται δημόσια, αποδοκιμάζοντας με αυτό τον τρόπο την ανοιχτή έκφραση της ομοφυλοφιλίας.

«Δεν έχω κάποιο θέμα ούτε με τους ομοφυλόφιλους, ούτε με τα ομόφυλα ζευγάρια εννοείται. Απλά θεωρώ ότι η σεξουαλικότητα του καθένα ανήκει στο σπίτι του, στο κρεβάτι του και δεν πρέπει να προκαλούν στην εξωτερική, κοινωνική μας ζωή». (Συνεντευξιαζόμενη 24)

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ

Η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων υποστηρίζει την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια, καθώς την θεωρεί ανθρώπινο δικαίωμα ανεξάρτητο από την σεξουαλικότητα του καθενός. Επιπλέον, συμπληρώνει την παραπάνω άποψη αναφέροντας ότι το σημαντικότερο για το παιδί είναι να μεγαλώσει σε ένα υγιές περιβάλλον, λαμβάνοντας αγάπη, στήριξη και θετικά συναισθήματα από τους γονείς του ανεξάρτητα από το φύλο τους. Επιπρόσθετα, γίνεται λόγος για τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ιδρύματα και στερούνται οικογένειας, όταν την ίδια στιγμή πολλά ομόφυλα ζευγάρια επιθυμούν να τεκνοθετήσουν αλλά δεν έχουν το δικαίωμα. Έτσι, θεωρούν μείζονος σημασίας την παραχώρηση δικαιωμάτων που αφορούν τον γάμο και την απόκτηση τέκνου από ομόφυλα ζευγάρια.

«Είμαι θετικός απέναντι στα ομόφυλα ζευγάρια...ο καθένας μπορεί να κάνει αυτό που θέλει και του αρέσει». (Συνεντευξιαζόμενος 1)

«Προσωπικά είμαι πολύ υπέρ στο να μπορεί ένα ομόφυλο ζευγάρι να τεκνοθετήσει, γιατί όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται να έχουν αυτή την δυνατότητα...πιστεύω πως η αγάπη για ένα παιδί δεν καθορίζεται από τον σεξουαλικό προσανατολισμό του ανθρώπου ή το φύλο του. Σε ένα παιδί το βασικότερο είναι να του δώσεις τα συναισθήματα». (Συνεντευξιαζόμενη 23)

«Πιστεύω ότι είναι κρίμα κάποιο παιδί να βρίσκεται στο ίδρυμα επομένως, είναι καλύτερο να είναι μέσα σε μία οικογένεια που το αγαπάει και το στηρίζει εφόσον βέβαια έχει κριθεί κατάλληλη ανεξάρτητα από το αν είναι ομοφυλόφιλοι οι γονείς και εννοείται πιστεύω ότι πρέπει να έχουν αυτό το δικαίωμα». (Συνεντευξιαζόμενη 12)

ΑΝΤΙΡΡΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Μερικοί από τους συνεντευξιαζόμενους δεν συμφωνούν με την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια καθώς αναφέρουν, ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι έτοιμη να δεχτεί αυτή τη μορφή οικογένειας. Υποθέτουν ότι εάν συνέβαινε αυτό, το αποτέλεσμα θα ήταν τα παιδιά να υφίστανται κοινωνικές διακρίσεις και περιθωριοποίηση, βιώνοντας έτσι αρνητικά συναισθήματα. Ακόμα, υπήρξε η άποψη ότι η δημιουργία ομόφυλων οικογενειών θα ήταν ενάντια στις αξίες και παραδόσεις της ελληνικής κοινωνίας και του πολιτισμού τη χώρας και θα αλλοίωνε το παραδοσιακό πρότυπο και την μορφή της ελληνικής οικογένειας. Το ανδρικό και το γυναικείο πρότυπο, σύμφωνα με τους ρόλους των φύλων, θεωρείται από μερικούς ερωτώμενους/ες αναγκαίο στοιχείο. Αυτό, όπως πιστεύουν, συμβαίνει διότι στην παραδοσιακή οικογένεια οι ρόλοι των γονέων διαχωρίζονται, όμως είναι συμπληρωματικοί και έτσι κρίνεται απαραίτητη η συνύπαρξή τους.

«Μου φαίνεται περίεργο ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι να κάνει με κάποιο τρόπο παιδί πιστεύω πρέπει να υπάρχουν τα πρότυπα του άνδρα και της γυναίκας και άμα είναι ίδια τα φύλα είναι πολύ δύσκολο να λάβει τα πρότυπα ξεχωριστά του καθένα... Θα αποκτήσουν τους θεσμούς της οικογένειας κάπως διαφορετικά όπως τους έχουμε εμείς σήμερα». (Συνεντευξιαζόμενη 11)

«Έχω κάποιες αμφιβολίες. Όχι γιατί πιστεύω ότι δεν θα είναι ικανοί οι γονείς αλλά αυτά τα παιδιά θα βιώσουν μεγάλο ρατσισμό... καθώς η κοινωνία δεν είναι ακόμα έτοιμη για κάτι τέτοιο». (Συνεντευξιαζόμενος 19)

«Η Ελλάδα που είναι μία χώρα, που σε αντίθεση με πολλές χώρες της Ευρώπης, κρατάει τις αξίες, τα ήθη της, τα έθιμά της και τις παραδόσεις ανά τα χρόνια κι έχει καταφέρει να διαιωνίσει όλη αυτή την κουλτούρα και τον πολιτισμό της».
(Συνεντευξιαζόμενος 24)

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

ΤΕΚΝΟΘΕΣΙΑ-ΑΝΑΔΟΧΗ

Οι μέθοδοι της τεκνοθεσίας και της αναδοχής βρίσκουν σύμφωνους τους περισσότερους φοιτητές/τριες και είναι πιο γνωστές από τις υπόλοιπες, καθώς δεν υπήρξε κάποιος/α που να μην τις ανέφερε. Ο κυριότερος λόγος που τάσσονται υπερ είναι γιατί δίνουν την δυνατότητα στα παιδιά που ζουν σε ιδρύματα να αποκτήσουν οικογένεια που θα συντελέσει στην ομαλή ανάπτυξη του και θα καλύψει τις βιολογικές και συναισθηματικές ανάγκες τους, προσφέροντας ισορροπία και αρμονία. Επιπλέον, στην προκειμένη περίπτωση ο άνθρωπος δεν επεμβαίνει στην βιολογική διαδικασία της αναπαραγωγής με τεχνητό τρόπο, κάτι το οποίο βρίσκει περισσότερο σύμφωνους/ες τους φοιτητές/τριες.

«Ναι, η αλήθεια είναι ότι θα ήθελα μέσω της υιοθεσίας ένα παιδί να έρθει στην δική μου οικογένεια...ώστε να φύγει από τον φαύλο κύκλο των ιδρυμάτων».
(Συνεντευξιαζόμενος 27)

«Πιστεύω σίγουρα, ότι δεν πρέπει να επεμβαίνουμε στην φύση. Αν κάποιος δεν μπορεί να κάνει παιδιά καλύτερα να υιοθετήσει, από τις άλλες μεθόδους». (Συνεντευξιαζόμενη 2)

Ορισμένοι/ες υποστηρίζουν την αναδοχή λόγω του προσωρινού της χαρακτήρα θεωρώντας ότι τα παιδιά θα βρίσκονται σε ένα σπίτι με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης χωρίς να προλάβουν να επηρεαστούν από την σεξουαλικότητα των αναδόχων γονέων.

Επιπρόσθετα, υπήρξε και ένα άτομο που δεν συμφωνεί με την μέθοδο, είτε για τα ομόφυλα είτε για τα ετερόφυλα ζευγάρια, καθώς αυτή επηρεάζει αρνητικά τους αναδόχους γονείς, πρωτίστως όμως τα παιδιά σε περίπτωση που η βιολογική οικογένεια κριθεί κατάλληλη για την κηδεμονία και χρειαστεί τα παιδιά να αλλάξουν για μία ακόμα φορά περιβάλλον.

«Ναι, εμ η αναδοχή είναι προσωρινή...Παρόλα αυτά η γονεϊκότητα στα ομόφυλα ζευγάρια θα έπρεπε να είναι μόνο σε αυτή τη μορφή, να είναι προσωρινή, έτσι ώστε να μην προλάβουν τα παιδιά να ενστερνιστούν τις απόψεις, να αντιληφθούν αυτή την κατάσταση και να επηρεαστούν. Θεωρώ ότι μπορεί να τα επηρεάσει στην κοινωνική τους ζωή, αυτά τα πρότυπα να επηρεάσουν τα παιδιά». (Συνεντευξιαζόμενη 24)

«Άλλους έχει μάθει ως γονείς, με άλλους έχει μεγαλώσει και επίσης θεωρώ σωστό το παιδί να μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον και να μην αλλάζει συνέχεια...Όπως σας είπα και πριν, θα προτιμούσα, εγώ προσωπικά, να έχει εγκριθεί η υιοθεσία αντί της αναδοχής ». (Συνεντευξιαζόμενος 1)

ΕΞΩΣΩΜΑΤΙΚΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ -ΠΑΡΕΝΘΕΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

Όσον αφορά τις μεθόδους της εξωσωματικής γονιμοποίησης και της παρένθετης μητρότητας μία μεγάλη μερίδα φοιτητών ήταν σύμφωνη, υποστηρίζοντας ότι από την στιγμή που η επιστήμη έχει εξελιχθεί και υπάρχει αυτή η δυνατότητα, είναι δίκαιο κάθε ζευγάρι ανεξαρτήτως φύλου να έχει αυτή την επιλογή. Παράλληλα από μερικούς φοιτητές αναφέρθηκε πως με αυτές τις μεθόδους προσφέρεται η ευκαιρία, στους εν δυνάμει γονείς, να αποκτήσουν παιδιά με τα δικά τους γονίδια. Πολλοί/ες από τους φοιτητές/τριες δεν γνώριζαν την ακριβή έννοια της εξωσωματικής γονιμοποίησης ενώ ταυτόχρονα σχεδόν αγνοούσαν την ύπαρξη της παρένθετης μητρότητας.

«Όλα για όλους. Ισότητα στα δικαιώματα για όλους ετερόφυλους και ομοφυλόφιλους. Δεν διαφωνώ με καμία μέθοδο». (Συνεντευξιαζόμενη 7)

«Θεωρώ ότι είναι λίγο διαφορετικά αυτά τα πράγματα. Δηλαδή από την μία είναι διαφορετικό τα παιδιά που είναι ήδη σε ίδρυμα...και διαφορετικό μέσω της τεχνητής γονιμοποίησης να κάνεις παιδιά γιατί υπάρχει η βιολογική σύνδεση, έστω από τον ένα

γονέα. Οπότε είναι ανάλογα την σχέση που θέλει να έχει το κάθε ζευγάρι αν επιθυμεί την βιολογική σχέση ή όχι». (Συνεντευξιαζόμενη 17)

«Η τεχνητή γονιμοποίηση μου ακούγεται σαν καλή ιδέα, εφόσον η επιστήμη μπορεί να κάνει τόσα και μέσω ιατρικών ας πούμε διεργασιών μπορεί να φέρει ένα παιδί στον κόσμο με αυτό τον τρόπο δεν μου φαίνεται καθόλου πρόβλημα, είναι όμορφο να μπορούν να κάνουν τα δικά τους παιδιά». (Συνεντευξιαζόμενος 18)

Στον αντίποδα, ορισμένοι δεν είναι σύμφωνοι διότι πιστεύουν πως με αυτές τις μεθόδους παρεμβαίνουμε στην φύση, κάτι το οποίο δεν θεωρούν ηθικό ενώ κάποιои άλλοι θα τις επέλεγαν ως τελευταία λύση για τον ίδιο λόγο αλλά και σε περίπτωση που οι υπόλοιπες μέθοδοι δεν υποστηρίζονταν νομικά. Ακόμα, υπάρχει η αντίληψη ότι είναι καλύτερο τα ομόφυλα ζευγάρια να μην δημιουργούν δικά τους παιδιά αλλά μόνο να τεκνοθετούν όσα βρίσκονται σε ιδρύματα, σε δύσκολη κατάσταση και όχι να φέρνουν στον κόσμο τα δικά τους. Τέλος, ειπώθηκε πως ελλοχεύει ο κίνδυνος στην περίπτωση της παρένθετης μητρότητας, η μητέρα που κυοφορεί το βρέφος να αποφασίσει ότι δεν επιθυμεί να το δώσει και αυτή η απόφαση να επηρεάσει τις σχέσεις αλλά και την συναισθηματική κατάσταση των τριών εμπλεκόμενων προσώπων.

«Άλλο να σώσουν σε εισαγωγικά ένα παιδί από ένα ίδρυμα που έχει ανάγκη να βρεθεί σε ένα σπίτι... άλλο να το φέρουν στον κόσμο με κίνδυνο να του δημιουργηθούν πολλά ψυχολογικά καθώς η κοινωνία δεν είναι ακόμα έτοιμη για κάτι τέτοιο». (Συνεντευξιαζόμενος 19)

«Η παρένθετη μητρότητα θα με ανησυχούσε ως προς το γεγονός μην η γυναίκα που κυοφορεί το παιδί αναπτύξει αισθήματα για το μωρό που κουβαλάει». (Συνεντευξιαζόμενη 23)

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η διδασκαλία των μαθημάτων της σχολής, οι συζητήσεις των φοιτητών με καθηγητές και ομιλητές καθώς και η δεοντολογία της κοινωνικής εργασίας έχουν επιδράσει σημαντικά στον τρόπο σκέψης μεγάλης μερίδας φοιτητών που παρακολουθούσαν συστηματικά την σχολή. Υπήρξαν άτομα τα οποία απέκτησαν επιπλέον γνώσεις επί του θέματος, που ευαισθητοποιήθηκαν περισσότερο ή ακόμα και που άλλαξαν τις αντιλήψεις τους ριζικά, αποβάλλοντας στερεότυπα και προκαταλήψεις που είχαν στο παρελθόν. Ακόμα, ορισμένοι συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν ότι μέσα από όλα αυτά κατάφεραν να αποδεχθούν την σεξουαλικότητα τους.

«Αρχικά θα πρέπει να αναφερθώ στο γεγονός πως προέρχομαι από μικρή και κλειστή κοινωνία καθώς και από μια στερεοτυπική οικογένεια. Έτσι και εγώ μοιραία είχα αρχίσει να σχηματίζω μια αρνητική άποψη σε οτιδήποτε αφορά τα θέματα ομοφυλοφιλίας. Ταυτόχρονα, ανακάλυπτα πως μου παρουσιάζεται ενδιαφέρον για το ανδρικό φύλο. Επομένως, καταλαβαίνεις πως ήταν 2 αντίθετα πράγματα στο μυαλό μου. Το συγκεκριμένο μάθημα (Ενδυνάμωση και Διαφορετικότητα) με απελευθέρωσε σε κάποιες απόψεις μου σχετικά με αυτό το θέμα...Δεν συμφωνώ απόλυτα και σε όλα αυτά που έχω διδαχθεί για την ομοφυλοφιλία όμως συνδυαστικά σχολή και μαθήματα με έκαναν να αναπτύξω τη δική μου προσωπικότητα και αντίληψη του παρόντος θέματος». (Συνεντευξιαζόμενος 25)

«Λοιπόν η σχολή... μου άνοιξε πολύ το μυαλό και τον τρόπο σκέψης». (Συνεντευξιαζόμενος 21)

«Όταν μπήκα στην σχολή δεν είχα τις απόψεις που έχω τώρα, ποτέ δεν ήμουν ρατσίστρια αλλά μέσα από τα μαθήματα, τις συζητήσεις με τους καθηγητές και την γενικότερη φιλοσοφία της κοινωνικής εργασίας σαν επάγγελμα προφανώς επηρεάστηκα και πλέον δεν ανέχομαι την ομοφοβία σε κανέναν επίπεδο». (Συνεντευξιαζόμενη 20)

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελούν έναν από τους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν είτε θετικά είτε αρνητικά την αντίληψη των κοινωνικών λειτουργιών, αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας, σχετικά με τα ομόφυλα ζευγάρια και ως επακόλουθο το ζήτημα της γονεϊκότητας τους. Ο τρόπος με τον οποίο οι διάφορες εκπομπές παρουσιάζουν την ομοφυλοφιλία και το πρότυπο οικογένειας είναι καθοριστικός. Διαφορετικό αντίκτυπο θα έχει στην κοινωνία εάν προβληθούν ως απειλή για την δημόσια τάξη, τη δημόσια υγεία και τα κοινωνικά πρότυπα και διαφορετικό ως ανθρώπινο δικαίωμα, -“κανονικοποιώντας” τα.

«Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παίζουν μεγάλο ρόλο στο πώς προβάλλονται οι ομοφυλόφιλοι στις ειδήσεις στην τηλεόραση». (Συνεντευξιαζόμενη 11)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Πρωταρχικής σημασίας φαίνεται να είναι η επιρροή της οικογένειας στην διαμόρφωση απόψεων και αντιλήψεων του ατόμου, σύμφωνα με τους φοιτητές/τριες καθώς αποτελεί την πρώτη κοινωνική ομάδα στην οποία το άτομο εντάσσεται, επικοινωνεί, αντλεί ερεθίσματα και μέσω αυτής διαμορφώνει την προσωπικότητα του. Ωστόσο, η επιρροή διαφορετικών παραγόντων, όπως, η συναναστροφή με ομοφυλόφιλα άτομα, η προσωπική αναζήτηση, η απομάκρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον και η σύναψη καινούργιων σχέσεων, σημαντικών για το άτομο με πρόσωπα που έχουν διαφορετικές αντιλήψεις από αυτές της οικογένειας του, μπορεί να μεταβάλουν τις υπάρχουσες απόψεις του, συγκλίνοντας ή διαφοροποιώντας τις με αυτές της οικογένειας.

«Η γνώμη που θα έχει ο περίγυρός σου παίζει καθοριστικό ρόλο πιστεύω. Επομένως, η άποψη που έχουν τα σημαντικά για μένα άτομα ήταν κάτι που με επηρέασε καθώς και το πως αντέδρασαν σε αυτό το θέμα». (Συνεντευξιαζόμενος 13)

«Η οικογένεια μπορεί να διαμορφώσει τις απόψεις και τις προκαταλήψεις που μπορεί να έχεις για ένα τέτοιο θέμα, κύριο ρόλο "παίζουν" οι γονείς, το πώς σε έχουν μεγαλώσει». (Συνεντευξιαζόμενη 7)

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

Οι ερωτώμενοι αναφέρουν ότι η κοινή γνώμη, οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που επικρατούν και έχουν εδραιωθεί σε κάθε κοινωνία επιδρούν σημαντικά στο άτομο και επηρεάζουν την γνώμη αλλά και παράλληλα την στάση που θα υιοθετήσει απέναντι στο ζήτημα της γονεϊκότητας από ομόφυλα ζευγάρια. Ταυτόχρονα, τα πρότυπα οικογένειας που θεωρούνται αποδεκτά και επικροτούνται καθιστούν οποιαδήποτε άλλη μορφή οικογένειας “μη φυσιολογική” και προβληματική. Επομένως, το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει ο καθένας είναι καθοριστικό στην διαμόρφωση των αντιλήψεων του.

«Η κοινή γνώμη κατέχει μεγάλο ρόλο, τα στερεότυπα, οι βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις που υπάρχουν». (Συνεντευξιαζόμενος 13)

«Τώρα όσον αφορά την ελληνική κοινωνία είναι μία κατεξοχήν συντηρητική κοινωνία, υπάρχει πολύ έντονο ακόμα το στοιχείο της πατριαρχίας». (Συνεντευξιαζόμενη 4)

«Εε πιστεύω ότι παίζει πολύ μεγάλο ρόλο η κοινωνία στην οποία ζεις γιατί υπάρχει πολιτισμική διαφορά ακόμα και από το χωριό στην πόλη». (Συνεντευξιαζόμενη 5)

ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΛΟΑΤΚΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η επαφή και η συναναστροφή με την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα έχει ως επακόλουθο την ευαισθητοποίηση απέναντι σε θέματα διακρίσεων καθώς και την εξοικείωση με τα άτομα που ανήκουν σε αυτή. Επομένως, η αλληλεπίδραση αυτή αποτελεί παράγοντα ικανό να διαμορφώσει την άποψη και την στάση των ατόμων σε ζητήματα που αφορούν την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα.

«Θα έλεγα η τριβή με την LGBT κοινότητα κυρίως, γιατί okay όλοι ξεκινάμε με κάποιες προκαταλήψεις. Αυτή είναι μία από τις συνηθέστερες. Για το αν θα καταλήξει ένας κοινωνικός λειτουργός να δουλέψει τις προκαταλήψεις του ή όχι νομίζω έχει να κάνει και με το κατά πόσο ο ίδιος αισθάνεται ασφαλής να αμφισβητήσει τα πιστεύω του αλλά και με το κατά πόσο έχει την ευκαιρία να έρθει σε κάποια τριβή με πληθυσμούς τους οποίους ... έχει κάποια πιστεύω, έχει κάποιες προκαταλήψεις». (Συνεντευξιαζόμενη 8)

«Το πόσο έχεις γνωρίσει άλλο κόσμο πιστεύω επίσης παίζει ρόλο για μένα επειδή είχα την τύχη να ταξιδέψω σε αρκετά μέρη και να γνωρίσω άτομα από πολλές χώρες πολύ πιο ανοιχτά σε τέτοια ζητήματα και άτομα που ήταν ομοφυλόφιλα. Άρα και η συναναστροφή με αυτά τα άτομα με έκανε να είμαι πολύ εντάξει με αυτό το ζήτημα». (Συνεντευξιαζόμενος 13)

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η θρησκεία αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα επηρεάζοντας την γνώμη των κοινωνικών λειτουργών, είτε θετικά είτε αρνητικά, ανάλογα με την ερμηνεία που της δίνει ο καθένας και το πως την αντιλαμβάνεται. Μία μερίδα φοιτητών/τριων υποστηρίζει ότι η θρησκεία καταδικάζει την ομοφυλοφιλία θεωρώντας την αμάρτημα, παρα φύσιν, ενάντια στις αξίες και τον λόγο του Θεού.

«Όλα αυτά έχουν ξεκινήσει απλά από τη θρησκεία. η θρησκεία είναι αυτή που έχει κάνει τα πάντα. Είναι ένας τρόπος ζωής». (Συνεντευξιαζόμενος 26)

«Θεωρεί την ομοφυλοφιλία ως αμαρτία, ως κάτι μη φυσιολογικό. Το να είσαι ομοφυλόφιλος θεωρείται κάτι αποτρόπαιο», «σε βάζει σε ένα πολύ μεγάλο καλούπι για το τι πρέπει και τι δεν πρέπει, για το τι είναι σωστό και το τι δεν είναι». (Συνεντευξιαζόμενη 10)

Στον αντίποδα της άποψης αυτής εκφράζεται η αντίληψη ότι η θρησκεία είναι αγάπη για όλους, σεβασμός για τον συνάνθρωπο και αποδοχή, με αποτέλεσμα να επηρεάζει θετικά την στάση των ανθρώπων απέναντι σε άλλους, ανεξαρτήτως σεξουαλικότητας.

«Ο Θεός μας είπε "Αγαπάτε αλλήλους", ο "άλλος" ή ο "συνάνθρωπος" είναι άνθρωπος, είτε είναι ομοφυλόφιλος, είτε είναι ετεροφυλόφιλος, είτε είναι εγκληματίας, είτε είναι φονιάς». (Συνεντευξιαζόμενος 25)

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΣΗ

Τέλος, η παιδεία που θα λάβει το άτομο, επιδρά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Με συνεχή προσωπική αναζήτηση απαλλάσσεται από στερεότυπα, αναχρονιστικές απόψεις και ενισχύει την ευαισθησία του για τα κοινωνικά ζητήματα. Από την άλλη πλευρά η παιδεία όπως και η μόρφωση δεν έχουν ίδιο περιεχόμενο και αποτέλεσμα για όλους.

«Νομίζω ότι είναι θέμα παιδείας, το ότι έχω παιδεία και όχι μόρφωση το τονίζω με κάνει να μην έχω τέτοιες ομοφοβικές απόψεις». (Συνεντευξιαζόμενη 12)

Επιπρόσθετα, η μόρφωση, η όξυνση της κριτικής ικανότητας η οποία οδηγεί στην προσωπική ανάπτυξη και η απόκτηση έγκυρων επιστημονικών γνώσεων καταπολεμά μύθους σχετικούς με κοινωνικά ζητήματα.

«Η παιδεία, η μόρφωση του καθένα, οι επιρροές που έχει, το πόσο έχει διαβάσει για αυτά τα θέματα και έχει ασχοληθεί ώστε να μάθει τι ισχύει στην πραγματικότητα μέσα από τεκμηριωμένα επιστημονικά άρθρα». (Συνεντευξιαζόμενος 19)

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΗ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ

Ο ΝΟΜΟΣ ΔΕΝ ΒΡΙΣΚΕΙ ΣΥΜΦΩΝΟΥΣ ΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ

Οι περισσότεροι τελειόφοιτοι/ες εκφράζουν δυσαρέσκεια για την υπάρχουσα νομοθεσία η οποία δεν επιτρέπει με οποιοδήποτε τρόπο, το δικαίωμα στην γονεϊκότητα από τα ομόφυλα ζευγάρια, παρά μόνο μέσω της αναδοχής. Αρχικά, θεωρούν ότι ο νόμος είναι άδικος και οπισθοδρομικός καθώς δεν έχει προσαρμοστεί στα δεδομένα της σύγχρονης κοινωνίας και των νέων μορφών οικογένειας με αποτέλεσμα να μην είναι ισότιμος ως προς τα ομόφυλα ζευγάρια και τα δικαιώματα τους. Επιπλέον, εκφράζουν τους προβληματισμούς τους για το γεγονός ότι η αναδοχή επιτρέπεται και ενώ ένα παιδί μπορεί να παραμείνει με ένα ομόφυλο ζευγάρι κάτω από την ίδια στέγη ακόμα και για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν μπορεί να τεκνοθετηθεί και να γίνει μέλος της οικογένειας. Το γεγονός αυτό επηρεάζει συναισθηματικά όλα τα μέλη. Ακόμα και στην περίπτωση που το παιδί θα μπορούσε να τεκνοθετηθεί η ομόφυλη οικογένεια που είχε αναλάβει την προσωρινή επιμέλεια του δεν μπορεί να επιλεγεί ως νόμιμη οικογένεια του.

«Ο νόμος πιστεύω ότι θα έπρεπε να είναι κοινός για όλους , εφόσον κάποιος πληροί τα κριτήρια... ανεξαρτήτου φύλου , ανεξαρτήτου προτιμήσεων , θα έπρεπε να δίνει το δικαίωμα και στα ομόφυλα ζευγάρια όπως δίνει το δικαίωμα και στα ετερόφυλα ζευγάρια να υιοθετήσουν , δεν θα έπρεπε να υπάρχει τα ομόφυλα , τα ετερόφυλα , αλλά τα ζευγάρια σκέτο! Να επιτρέπονται επίσης και οι άλλοι μέθοδοι, δηλαδή και η τεχνητή γονιμοποίηση και η παρένθετη μητρότητα όπως γίνεται και στα ετερόφυλα». (Συνεντευξιαζόμενη 28)

«Νομίζω είναι ανθρώπινο δικαίωμα να μπορεί να γίνει γονέας όποιος θέλει. Το να μεγαλώσει ένα παιδί σε μια διαφορετική οικογένεια δεν αποτελεί πρόβλημα, ίσα ίσα μπορεί να λειτουργήσει και υπέρ του γιατί θα μάθει να σέβεται και να υποστηρίζει, αγαπά το διαφορετικό. Σίγουρα πρέπει να αλλάξει αυτός ο νόμος και να μπορούν να γίνουν γονείς. Δεν είναι δυνατόν το 2021 να είναι ακόμα τόσο πίσω ο νόμος και η κοινωνία σε αυτά τα θέματα». (Συνεντευξιαζόμενος 18)

ΟΙ ΕΝΔΟΙΑΣΜΟΙ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Από την άλλη πλευρά, κάποιοι από τους φοιτητές/τριες δεν έχουν ξεκάθαρη άποψη καθώς θεωρούν πως η ελληνική κοινωνία δεν είναι έτοιμη να δεχτεί αυτή την αλλαγή και ο νόμος αυτός ίσως να “προστατεύει” τα παιδιά από τον στιγματισμό. Ταυτόχρονα, ορισμένοι ισχυρίζονται ότι πρέπει να υπάρχει το πρότυπο της μητέρας και του πατέρα που είναι μη αντικαταστάσιμο. Ακόμη, μία ερωτώμενη ισχυρίστηκε ότι ένα ομόφυλο ζευγάρι σε σχέση με ένα ετερόφυλο οφείλει να ελεγχθεί πιο αυστηρά από τις κοινωνικές υπηρεσίες σε ότι αφορά την ψυχολογική κατάσταση του ζευγαριού καθώς ώστε να κριθεί κατάλληλο.

«Τώρα σχετικά με τα ομόφυλα ζευγάρια δεν είμαι σίγουρη γιατί σκέφτομαι τι αντιμετώπιση θα έχουν αυτά τα παιδιά στην χώρας μας». (Συνεντευξιαζόμενη 2)

«Πιστεύω όμως ότι θα τους λείπουν τα πρότυπα μητέρας και πατέρα και έχω ενδοιασμούς». (Συνεντευξιαζόμενη 21)

«Δεν έχω μια πολύ ξεκάθαρη άποψη για το αν πρέπει να αλλάξει ή όχι στο θέμα παιδιών, μπορεί κάτω από αρκετές προϋποθέσεις και έλεγχο της οικογένειας». (Συνεντευξιαζόμενη 11)

Η ΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ

Οι φοιτητές/τριες, στο μεγαλύτερο μέρος τους, υποστήριξαν ότι ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να είναι ευαισθητοποιημένος και να υπερασπίζεται το δικαίωμα στην γονεϊκότητα των ομόφυλων ζευγαριών όπως και την νομική κατοχύρωση του. Επίσης τόνισαν την ανάγκη να τηρείται ο κώδικας δεοντολογίας ανεξάρτητα από τις προσωπικές απόψεις του, ακόμα και αν δεν είναι σύμφωνες με αυτό. Επιπλέον θα πρέπει να αντιμετωπίζει τα άτομα ισάξια και με σεβασμό καταδικάζοντας οποιαδήποτε διάκριση σε βάρος τους που οφείλεται στον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

«Αν ο ίδιος ο κοινωνικός λειτουργός δεν είναι υποστηρικτικός είναι και πολύ δύσκολο να αλλάξει και το νομοθετικό πλαίσιο. Εδώ ερχόμαστε καθαρά στο κομμάτι της συνηγορίας, του ρόλου του συνηγόρου, δηλαδή, του κοινωνικού λειτουργού, που είναι καίριος για να έρθει μία τέτοια αλλαγή στην κοινωνία και πόσο μάλλον σε ένα τέτοιο ζήτημα. Έχεις να κάνεις ουσιαστικά εδώ με δύο ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και τα μικρά παιδιά». (Συνεντευξιαζόμενη 4)

«Είναι πολύ βασικό ο κοινωνικός λειτουργός να είναι υποστηρικτικός, να τους ενδυναμώνει και να προσπαθεί να καλυφθούν οι ανάγκες τους, απαλλαγμένος από στερεότυπα και να μην επηρεάζεται από την κοινή γνώμη. Χρειάζεται να θέτει πάντα πρώτο το συμφέρον του ατόμου ανεξάρτητα το φύλο και την σεξουαλική προτίμηση που έχει ο καθένας». (Συνεντευξιαζόμενος 19)

«Δηλαδή ένας κοινωνικός λειτουργός καλείται να κρατήσει τις προσωπικές του πεποιθήσεις εκτός. Δηλαδή σεβόμαστε τα ανθρώπινα δικαιώματα, σεβόμαστε τον νόμο και από εκεί και πέρα εξυπηρετούμε το άτομο ή τα άτομα που καλούμαστε να εξυπηρετήσουμε με βάση τις δικές τους επιθυμίες και ανάγκες που εκφράζουν». (Συνεντευξιαζόμενη 8)

Από την άλλη πλευρά οι φοιτητές που δεν ήταν σύμφωνοι ή σίγουροι για την τεκνοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια προσπάθησαν να διαχωρίσουν την προσωπική αντίληψη τους από την επαγγελματική ιδιότητα τους και για αυτό ανέφεραν ότι θα ακολουθήσουν τον νόμο και τον κώδικα δεοντολογίας. Παρόλα αυτά μία φοιτήτρια

δήλωσε ότι θα επέλεγε να μην συνεργαστεί με πληθυσμό που θα είχε προκατάληψη απέναντι του.

«Θα τους ενημέρωνα για όλες τις δυσκολίες που πρόκειται να αντιμετωπίσουν, θα προσπαθούσα να ελέγξω το περιβάλλον στο οποίο ζουν και ανάλογα θα έπραττα». (Συνεντευξιαζόμενη 24)

«Σύμφωνα με την δεοντολογία της σχολής μας ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να είναι ουδέτερος σε αυτά τα θέματα δεν κάνει να εκφράζει ούτε κάτι θετικό ούτε αρνητικό, οφείλει να είναι αντικειμενικός ώστε να μπορεί να βοηθήσει. Εγώ αν δούλευα σε κάτι σχετικό θα έκανα προφανώς πίσω όλες τις προσωπικές αντιλήψεις μου αλλά είναι πολύ δύσκολα να πηγαίνεις κόντρα σε όλα αυτά που έχεις ήδη στο μυαλό σου και να κάνεις το αντίθετο και να είσαι αποτελεσματικός, να απαλλαχθείς δηλαδή από τον εαυτό σου. Επομένως θα επέλεγα να μην εργαστώ σε κάτι τέτοιο γιατί ίσως δεν κατεύθυνα σωστά τα ζευγάρια». (Συνεντευξιαζόμενη 11)

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια καταγραφής των απόψεων των τελειόφοιτων κοινωνικών λειτουργών, του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, σχετικά με τις απόψεις τους για την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια. Σε αυτό τα κεφάλαιο παρατίθενται η συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώθηκε ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος υποστηρίζει τις σχέσεις μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών και δεν τα αντιμετωπίζει με προκατάληψη εξαιτίας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Από την άλλη πλευρά μόνο ένα άτομο θεωρεί ότι ομόφυλα ζευγάρια δεν πρέπει να εκφράζονται δημόσια. Επομένως, η πλειοψηφία του δείγματος έχει θετική στάση απέναντι τους. Η ίδια θετική στάση συναντάται όσον αφορά την γονεϊκότητα από τα ομόφυλα ζευγάρια, καθώς η πλειοψηφία των φοιτητών/τριών αναγνωρίζει και υποστηρίζει το δικαίωμα τους να αποκτήσουν παιδί, δημιουργώντας οικογένεια. Τα τελευταία χρόνια η ομοφυλοφιλία γίνεται περισσότερο αποδεκτή και έτσι υπάρχει σταδιακή αποδοχή των οικογενειών με άτομα του ίδιου φύλου γεγονός που δεν συνέβαινε στο παρελθόν, με αποτέλεσμα οι εναλλακτικοί τύποι οικογενειών να γίνονται πιο διαδεδομένοι (Αναστασόπουλος κ.ά., 2007). Ο όρος οικογένεια χρησιμοποιείται πλέον και από άτομα που δεν αυτοπροσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλα (Weeks, 2002).

Από την άλλη πλευρά, υπήρξαν κάποιοι/ες ερωτώμενοι/ες που δεν υποστηρίζουν την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια καθώς θεωρούν ότι η ελληνική κοινωνία δεν έχει αποδεχτεί ακόμα την συμβίωση των ομόφυλων ζευγαριών και η απόκτηση ενός παιδιού από αυτούς θα είχε ως αποτέλεσμα την συγκέντρωση όλων των αρνητικών αντιδράσεων και συναισθημάτων πάνω του. Ωστόσο, σύμφωνα με την έρευνα των

Farr, Crain, Oakley, Cashen & Garber (2016) τα παιδιά με ομόφυλους γονείς ανέφεραν πως αισθάνονταν να διαφέρουν, λόγω της δομής της οικογένειας, αλλά αυτή η διαφορετικότητα δεν φάνηκε να δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα ούτε να της αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία από τα παιδιά, τα οποία μάλιστα εξέφρασαν πολλά θετικά συναισθήματα για τις οικογένειές τους. Δεν ανέφεραν να φοβούνται την απόρριψη λόγω της σεξουαλικής ταυτότητας των γονέων τους και αισθάνονταν άνετα να την αποκαλύψουν. Παρόλο που ανέφεραν εμπειρίες μικροεπιθέσεων από συμμαθητές τους, που δεν είχαν την κατάλληλη παιδεία σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, τα παιδιά των ομόφυλων γονέων επέδειξαν ανθεκτικότητα, με δεξιότητες διαχείρισης τόσο σε επίπεδο γνωστικό, όσο και με την αναζήτηση κοινωνικής υποστήριξης για να διαχειριστούν δυσκολίες που σχετίζονται με το να έχουν γονείς του ίδιου φύλου.

Επιπλέον, ακόμα ένας λόγος για τον οποίο δεν συμφωνούν με την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια είναι η έλλειψη του αντρικού και του γυναικείου προτύπου το οποίο θεωρούν απαραίτητο για το παιδί. Διεθνείς έρευνες αποδεικνύουν ότι τα παιδιά των ομοφυλόφιλων ζευγαριών δε μειονεκτούν των παιδιών των ετεροφυλόφιλων ζευγαριών σε θέματα ψυχικής υγείας, κοινωνικής λειτουργικότητας, σχολικών επιδόσεων . Αντίστοιχα είναι και τα ευρήματα των Bos, van Balen & van den Boom (2007) που επίσης δεν σχετίζουν την προσαρμογή των παιδιών με τον τύπο της οικογένειας αλλά με τη διεκδίκηση δύναμης, τη γονική μέριμνα και την ικανοποίηση από το σύντροφο ως συν-γονέα. Επίσης, ο τύπος της οικογένειας (ομόφυλοι ή ετερόφυλοι γονείς) δεν σχετίζεται ούτε με την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών και τη χρήση ουσιών. Η ποιότητα των σχέσεων γονέων-εφήβων αποτελεί καλύτερο προβλεπτικό παράγοντα με τους εφήβους που διατηρούν στενότερες σχέσεις με τους γονείς τους να παρουσιάζουν και λιγότερο παραβατική συμπεριφορά (Wainright & Patterson, 2006). Η ποιότητα στην άσκηση του γονεϊκού ρόλου, η ευημερία των ίδιων των γονέων, η ποιότητα των σχέσεων στην οικογένεια και η ικανοποίηση από αυτές είναι που θα συμβάλλουν ουσιαστικά στην ευημερία και τη θετική ανάπτυξη των παιδιών και όχι οι οικογενειακές δομές (όπως ο αριθμός, το φύλο, η σεξουαλικότητα ή το καθεστώς συμβίωσης των γονέων) (Knight et al., 2017).

Επιπλέον η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη τους και προσαρμογή στη θετή οικογένεια είναι αντίστοιχη των παιδιών ετερόφυλων γονέων (Wainright & Patterson, 2006· Henny Bos

& Sandfort, 2010· Farr, Oakley, κ.ά., 2016· Knight, Stephenson, West, Delatycki, Jones, et.al., 2017). Τα παιδιά των ομόφυλων γονέων, σε σύγκριση με τα κανονιστικά δεδομένα του πληθυσμού, εμφανίζουν καλύτερη γενική συμπεριφορά, υγεία και οικογενειακή συνοχή (Crouch, Waters, McNair, Power & Davis, 2014) και αναφέρουν περισσότερη ανεκτικότητα και ανοιχτό πνεύμα και λιγότερη προσκόλληση σε στερεότυπα φύλου, από ότι αν μεγάλωναν με ετερόφυλους γονείς, γεγονός που πιθανόν οφείλεται στο ότι τα ομόφυλα ζευγάρια τείνουν να δημιουργούν πιο ισότιμες σχέσεις από τα ετερόφυλα ζευγάρια με αυστηρότερα στερεότυπα φύλου (Goldberg, 2007), δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην ισότητα των φύλων, στην ισότητα μεταξύ συντρόφων και δείχνουν μεγαλύτερη αφοσίωση στην γνωστική ανάπτυξη και την υγεία των παιδιών τους (Geay, Humeau & Spruyt, 2020). Όπως αναφέρουν οι Biblarz & Stacey (2010), ισχυρισμοί πως τα παιδιά χρειάζονται και μητέρα και πατέρα, στηρίζονται στην υπόθεση ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο που οι άντρες και οι γυναίκες ανατρέφουν παιδιά, που είναι κρίσιμες για την ανάπτυξή τους, ωστόσο βασίζονται γενικά σε μελέτες που συγχέουν/συνδυάζουν το φύλο με άλλες μεταβλητές οικογενειακής δομής. Σημαντικό, υποστηρίζουν πως είναι να έχουν καλή σχέση οι γονείς μεταξύ τους, ανεξάρτητα από το φύλο τους και πως η ύπαρξη δύο γονέων είναι προτιμότερη από την ύπαρξη μοναχά του ενός. Το φύλο του γονέα δεν φαίνεται να έχει σημασία καθώς μέσω των δεδομένων της έρευνας δεν εντοπίστηκαν γονικές ικανότητες που βασίζονται αποκλειστικά στο φύλο και σύμφωνα με τους Geay, Humeau & Spruyt (2020) οι εκπαιδευτικές πρακτικές των ομόφυλων γονέων είναι παρόμοιες με αυτές των ετερόφυλων του αντίστοιχου κοινωνικού επιπέδου, για τη μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη. Λαμβάνοντας υπόψη σημαντικά χαρακτηριστικά όπως η φυλή ή η εθνικότητα και η υιοθεσία του παιδιού, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του νοικοκυριού, η οικογενειακή σταθερότητα και η υγεία των γονέων, οι Cenegy, Denney & Kimbro (2018) εξέτασαν τη σχέση μεταξύ του οικογενειακού τύπου και της συνολικής υγείας των παιδιών και αποκάλυψαν ότι η φτωχότερη υγεία των παιδιών σε ομόφυλα ζευγάρια, ετερόφυλα ζευγάρια και μονογονείς φαίνεται να είναι σε μεγάλο βαθμό προϊόν δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών διαφορών και όχι έκθεσης σε μη παραδοσιακές οικογενειακές μορφές.

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Αναλύοντας τα αποτελέσματα της έρευνας γίνεται φανερό ότι οι περισσότεροι τελειόφοιτοι/τες είναι σύμφωνοι με τις διάφορες μορφές γονεϊκότητας. Βέβαια, διαπιστώθηκε ότι μεγάλη μερίδα φοιτητών/τριων δεν γνώριζε όλες τις μεθόδους και συγκεκριμένα την εξωσωματική γονιμοποίηση και την παρένθετη μητρότητα (για το λόγο αυτό δόθηκαν διευκρινήσεις κατά την διάρκεια της συνέντευξης). Τα ομόφυλλα ζευγάρια μπορούν να βρεθούν στο ρόλο του γονέα μέσα από αρκετά μονοπάτια: ετεροφυλοφιλική σεξουαλική επαφή (συνήθως από προηγούμενη σχέση), τεκνοθεσία, αναδοχή, ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή (μέθοδοι τεχνητής γονιμοποίησης, παρένθετη μητρότητα) (Moore & Stambolis-Ruhstorfer, 2013· Baumle & Compton, 2015) , με το καθένα να έχει το δικό του ψυχολογικό και οικονομικό κόστος και τις ανάλογες συνέπειες για το άτομο ή το ζευγάρι (Glazer, 2014). Συγκεκριμένα, όσον αφορά την τεκνοθεσία και την αναδοχή οι φοιτητές/τριες φαίνεται να τις προτιμούν σε σχέση με τις άλλες μεθόδους, καθώς το παιδί απομακρύνεται από το ίδρυμα και αποκτά οικογένεια η οποία μεριμνά για τις βιοτικές και συναισθηματικές ανάγκες του, θέτοντας ως υπέρτατη προϋπόθεση το συμφέρον του παιδιού. Η παραπάνω άποψη συμφωνεί με την αρχή (Άρθρο 3§1) που αναφέρει ότι: «Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού». Έτσι να καλύπτονται τα δικαιώματα του με περισσότερη έμφαση στα δικαιώματα φροντίδας και προστασίας, περιλαμβάνοντας το δικαίωμα ταυτότητας, πρόσβασης στους βιολογικούς γονείς, και τις βασικές ανάγκες για τροφή, εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη (Chauhan, 2020)». Η Εγκυκλοπαίδεια Ψυχολογίας (American Psychological Association, 2000) αναφέρει ότι οι πρακτικές ανατροφής σε όλο τον κόσμο μοιράζονται τρεις βασικούς στόχους: να εξασφαλίσουν την υγεία και την ασφάλεια των παιδιών, να τα προετοιμάσουν για τη ζωή ως παραγωγικούς ενήλικες και να τους μεταδώσουν πολιτισμικές αξίες.

Επιπρόσθετα, κάποιοι/ες υποστήριξαν την αναδοχή διότι το παιδί θα αποκτήσει οικογενειακό περιβάλλον και θα καλύπτονται οι ανάγκες του, ενώ ταυτόχρονα δεν θα υιοθετήσει την σεξουαλικότητα των γονέων του ή δεν θα επηρεαστεί καθώς η αναδοχή

έχει προσωρινό χαρακτήρα. Παρόλα αυτά σύμφωνα με το θεωρητικό μέρος της έρευνας, τα παιδιά ομόφυλων γονέων δεν δείχνουν λιγότερη συμμόρφωση με το φύλο από τα παιδιά των ετερόφυλων, δηλαδή απόκλιση από την ταυτότητα ή την έκφραση του φύλου βάσει των κοινωνικών προτύπων (Carone, Lingiardi, Tanzilli, Bos & Baiocco, 2020) ενώ ταυτόχρονα ο σεξουαλικός προσανατολισμός των γονέων δε σχετίζεται με την ανάπτυξη του φύλου των παιδιών αλλά οι στάσεις και οι συμπεριφορές τους έχουν καθοριστική σημασία (Fulcher, Sutfin & Patterson, 2007). Ακόμη, ένας φοιτητής δεν συμφωνεί με την αναδοχή, ούτε για ομόφυλα, ούτε για ετερόφυλα ζευγάρια καθώς θεωρεί ότι ο προσωρινός χαρακτήρας της μπορεί να προκαλέσει αρνητικά συναισθηματικά τόσο στους γονείς όσο και στα παιδιά κατά την αποχώρησή τους και την αλλαγή περιβάλλοντος.

Όπως υπογραμμίζει ο Κουμουτζής (2014), η αναπαραγωγή αναμφίβολα αποτελεί έκφραση της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και μπορεί να επιτευχθεί είτε με φυσικά, είτε με τεχνητά μέσα. Στην πρώτη περίπτωση κατοχυρώνεται με το δικαίωμα στη φυσική αναπαραγωγή και έτσι οι φοιτητές/τριες υποστηρίζουν την τεκνοθεσία και την αναδοχή καθώς αποτελούν φυσικές μεθόδους χωρίς να επεμβαίνουν στην φύση.

Στην δεύτερη περίπτωση αυτό κατοχυρώνεται με το δικαίωμα στην τεχνητή αναπαραγωγή. Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους/ες είναι δικαίωμα των ομόφυλων ζευγαριών να έχουν την δυνατότητα, με την χρήση της επιστήμης και των νέων τεχνολογιών, να αποκτήσουν απογόνους οι οποίοι μάλιστα να έχουν τα δικά τους γονίδια. Για τον Statman (2003) το ενδιαφέρον που έχουμε δεν είναι στην ίδια την τεκνοποίηση, δηλαδή, στην απλή αναπαραγωγή των γονιδίων μας, αλλά στην ανατροφή παιδιών που είναι γενετικά συνδεδεμένα με εμάς, ή, τουλάχιστον, στην ανατροφή παιδιών με τα οποία μπορούμε να απολαύσουμε μια σημαντική σχέση.

Από την άλλη πλευρά υπήρξαν φοιτητές/τριες που δεν υποστηρίζουν την ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή καθώς θεωρούν ότι δεν είναι ηθικό να παρεμβαίνουμε στη φύση ενώ κάποιοι άλλοι/άλλες θεωρούν ότι τα ομόφυλα ζευγάρια δεν πρέπει να κάνουν δικά τους παιδιά για να μην αντιμετωπίσουν τα ίδια ψυχολογικά προβλήματα και ρατσισμό αλλά να μεγαλώνουν μόνο όσα βρίσκονται σε κάποιο ίδρυμα. . Ισχυρίζονται ότι το να βρίσκεται κάποιο παιδί σε ίδρυμα είναι χειρότερο για το ίδιο από το να βρεθεί σε μία ομόφυλη οικογένεια που θα αντιμετωπίζει ρατσισμό αλλά ταυτόχρονα θα καλύπτονται οι ανάγκες του. Δηλαδή, ότι τα ομόφυλα ζευγάρια δεν

πρέπει να έχουν το δικαίωμα να κάνουν το δικό τους παιδί διότι η σχέση τους θεωρείται μη φυσιολογική έως προβληματική, παρά μόνο να τεκνοθετήσουν ή να γίνουν ανάδοχοι σε ένα παιδί το οποίο ήδη βιώνει δύσκολες συνθήκες και προέρχεται από ένα εξίσου προβληματικό περιβάλλον. Ωστόσο αυτό αποτελεί διάκριση κατά των ομοφυλόφιλων, στερώντας τους το δικαίωμα να γίνουν γονείς με τεχνητά μέσα, ειδικά όταν αυτά τα ζευγάρια δεν μπορούν να κάνουν παιδιά μέσω της φυσικής αναπαραγωγικής διαδικασίας (Boruah & Roy, 2021). Ο διαχωρισμός αυτός δεν έχει νομική βασιμότητα και αποτελεί παράβαση του δικαιώματος αναπαραγωγής.

Όσον αφορά την παρένθετη μητρότητα ειπώθηκε και η άποψη πως η παρένθετη μητέρα εάν δεθεί με το βρέφος κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης ίσως αποφασίσει να μην το αποχωριστεί και έτσι οι τρεις εμπλεκόμενοι, δηλαδή αυτή και το υποψήφιο ζευγάρι, να βιώσουν αρνητικά συναισθήματα και εντάσεις. Για αυτό το λόγο η συγκεκριμένη φοιτήτρια έχει ενδιασμούς για αυτή την μέθοδο. Όμως, από τα λεγόμενα της φοιτήτριας γίνεται φανερό ότι δεν γνωρίζει πως λειτουργεί το θεσμικό και το νομικό πλαίσιο για τις παρένθετες μητέρες διότι ένα γνώριζε οι ενδιαρμοί της δεν θα υπήρχαν.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Σύμφωνα με τους φοιτητές/τριες οι σπουδές στην κοινωνική εργασία επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τις απόψεις τους. Η διδασκαλία των μαθημάτων, οι συζητήσεις στα αμφιθέατρα, η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ φοιτητών-καθηγητών καθώς και η έμφαση στον κώδικα δεοντολογίας έδωσαν νέες επιστημονικές γνώσεις στους φοιτητές/τριες και τους/τες ευαισθητοποίησαν, ωθώντας τους/τες να αποβάλουν στερεότυπα και προκαταλήψεις. Έτσι, οι παραπάνω διαδικασίες οδήγησαν ορισμένους φοιτητές/τριες να αποδεχτούν και να εκφράσουν ελεύθερα την σεξουαλικότητα τους. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως μέσω των συνεντεύξεων έγινε αντιληπτό, πως οι φοιτητές/τριες του Ελληνικού Μεσογειακού πανεπιστημίου σε σχέση με εκείνους/ες του πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής είχαν περισσότερα μαθήματα και καθηγητές/τριες που συζητούσαν, εμβάθυναν σε θέματα ταυτότητας φύλου, σεξουαλικότητας, γονεϊκότητας από ομόφυλα ζευγάρια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι φοιτητές/τριες της κοινωνικής εργασίας του ΕΛΜΕΠΑ, μέσω των παραπάνω διαδικασιών να έχουν επηρεαστεί περισσότερο θετικά για το θέμα της γονεϊκότητας από ομόφυλα ζευγάρια συγκριτικά με τους φοιτητές/τριες κοινωνικής εργασίας του ΠΑΔΑ του οποίου η επιρροή στο συγκεκριμένο θέμα δεν είναι τόσο ισχυρή.

Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι η οικογένεια, η οποία αποτελεί την πρώτη μορφή κοινωνικοποίησης του ατόμου και για αυτό οι απόψεις της, η μορφή της και οι ρόλοι των μελών το επηρεάζουν. Βέβαια, στη μετέπειτα πορεία διαφορετικοί παράγοντες μπορούν να επιδράσουν στο άτομο και είτε να διαφοροποιήσουν τις αντιλήψεις του από αυτές της οικογένειας του, είτε να τις ισχυροποιήσουν.

Επιπρόσθετα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων αναφέρει ότι η θρησκεία ασκεί αρνητική επιρροή καθώς καταδικάζει την ομοφυλοφιλία. Επομένως κάποιος/α θρησκευόμενος/η δεν θα αποδεχόταν την γονεϊκότητα από ομόφυλα ζευγάρια. Στον αντίποδα, κάποιοι/ες υποστηρίζουν τον διαχωρισμό της θρησκείας από την εκκλησία και θεωρούν ότι η θρησκεία είναι αγάπη, σεβασμός και αποδοχή για όλους, επηρεάζοντας θετικά την στάση των φοιτητών/τριων σχετικά με το θέμα. Επιπλέον ομόφωνα δέχονται πως η

παιδεία που θα αποκτήσει το άτομο και η συνεχής προσωπική αναζήτηση, το οδηγούν να αντιμάχεται ομοφοβικές απόψεις, ευαισθητοποιώντας το σε κοινωνικά ζητήματα. Επίσης, σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους/ες το πολιτισμικό περιβάλλον που ζει κάποιος/α αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην διαμόρφωση των αντιλήψεων και των στάσεων του. Δηλαδή, σύμφωνα με τους ίδιους άνθρωποι που ζουν σε μικρές, κλειστές κοινωνίες είναι πιο δύσκολο να αποβάλλουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που επικρατούν όπως και το να εκφραστούν ελεύθερα.

Ακόμα, παρατηρείται ότι τα άτομα που συναναστρέφονται με την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, εξοικειώνονται μαζί της με αποτέλεσμα την αποδοχή της και την ευαισθητοποίηση για ζητήματα γύρω από αυτή. Τέλος, δύο φοιτητές υποστήριξαν ότι ο τρόπος που τα ΜΜΕ προβάλλουν την ομοφυλοφιλία, είτε ‘κανονικοποιώντας’ τη είτε προβάλλοντας τη ως απειλή, επενεργεί διαφορετικά, θετικά ή αρνητικά στην αντίληψη του πληθυσμού.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΗ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ

Το μεγαλύτερο μέρος από τους φοιτητές/τριες δεν γνώριζε την ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα σχετικά με την δυνατότητα απόκτησης παιδιού από τα ομόφυλα ζευγάρια. Όταν μέσω της συζήτησης ενημερώθηκαν, εξέφρασαν φανερά την δυσaréσκεια τους. Σύμφωνα με την άποψη τους θεωρούν πως τα ομόφυλα ζευγάρια οφείλουν να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα ετερόφυλα δηλαδή να μπορούν να αποκτήσουν παιδί με οποιαδήποτε μέθοδο η οποία θα αναγνωρίζεται και νομικά. Εξίσου σημαντική παρατήρηση είναι πως σχεδόν όλοι οι φοιτητές/τριες δεν κατανοούν και κρίνουν αρνητικά το γεγονός ότι τα ομόφυλα ζευγάρια έχουν την ευκαιρία να γίνουν ανάδοχοι γονείς αλλά όχι θετοί. Όπως επιβεβαιώνεται και από την θεωρία σύμφωνα με την τροποποίηση του Νόμου 3719/2008 (ΦΕΚ 241/Α/26-11-2008) με τον Νόμο 4356/2015 (ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015), δίνεται η δυνατότητα και στα ομόφυλα ζευγάρια να συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης, καθώς όπως ορίζει το Άρθρο 1: «Η συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με την οποία ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους (σύμφωνο συμβίωσης) καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο». Έτσι σύμφωνα το Άρθρο 8§1 του Ν4538/2018(ΦΕΚ 85/Α/16-05-2018) κατάλληλοι για να γίνουν ανάδοχοι γονείς είναι οικογένειες που

έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, όπως τα ομόφυλα ζευγάρια τα οποία όμως στερούνται οποιαδήποτε άλλη μορφή γονεϊκότητας.

Σε αντίθεση, κάποιοι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι ο νόμος προστατεύει τα παιδιά από τις αντιδράσεις της κοινωνίας και ότι κρίνεται αναγκαίο να υπάρχει στην οικογένεια το ανδρικό και το γυναικείο πρότυπο. Επιπλέον, μία συνεντευξιαζόμενη ανέφερε πως τα ομόφυλα ζευγάρια πρέπει να ελέγχονται αυστηρότερα σε σχέση με τα ετερόφυλα για την ψυχολογική τους κατάσταση. Σύμφωνα όμως με τη Farr (2017), η προσαρμογή των παιδιών που υιοθετούνται από ομόφυλους και ετερόφυλους γονείς, όπως και η προσαρμογή των ίδιων των γονέων, καθώς και η λειτουργικότητα της οικογένειας, δεν επηρεάζεται από το γονεϊκό σεξουαλικό προσανατολισμό. Άλλωστε, σύμφωνα και με την Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία η ομοφυλοφιλία εξαλείφθηκε ως διάγνωση ψυχικής διαταραχής το 1973. Παρόλα αυτά, από τα λόγια της φοιτήτριας συμπεραίνουμε ότι ακόμα και στις μέρες υπάρχει προκατάληψη γύρω από την ψυχική υγεία των ομοφυλόφιλων λόγω της σεξουαλικότητάς τους.

Η ΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΟΜΟΦΥΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα γίνεται φανερό ότι οι πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι ο κοινωνικός λειτουργός είναι απαραίτητο να υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων και να σέβεται τον σεξουαλικό προσανατολισμό του κάθε ανθρώπου. Ακόμα και αν προσωπικά δεν συμφωνεί με κάτι τέτοιο είναι βασικό να τηρεί τον κώδικα δεοντολογίας. Άλλωστε, η Γενική Συνέλευση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) συνηγορεί για την αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ. Έχει συνεχόμενα εκφράσει την υποστήριξή της στα δικαιώματα των λεσβιών και των ομοφυλόφιλων να έχουν οικογένειες, να διατηρούν τα δικά τους παιδιά, και να υιοθετούν. Υποστηρίζει τον γάμο για τα ομόφυλα ζευγάρια και προωθεί το δικαίωμα των μακροχρόνιων συντρόφων να έχουν τα ίδια οφέλη που παρέχονται σε εκείνους στους λεγόμενους παραδοσιακούς γάμους (Fish & Karban, 2015). Επιπλέον, είναι εξίσου σημαντικό ο κοινωνικός λειτουργός όχι μόνο να υποστηρίζει αλλά και να συνηγορεί υπέρ των ατόμων που υφίστανται διακρίσεις λόγω της σεξουαλικότητας, της ταυτότητας του φύλου, της έκφρασης του φύλου ή της αναπηρίας τους (NASW, 2017).

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η επιστήμη της κοινωνικής εργασίας συνδέεται άρρηκτα με την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται διάφορες κοινωνικές ομάδες. Είναι σημαντικό οι κοινωνικοί λειτουργοί μέσα από την συμμετοχή τους σε επιμορφωτικά σεμινάρια και την επαφή τους με την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα να αποκτήσουν γνώσεις, να εξοικειωθούν και να ευαισθητοποιηθούν στα θέματα που αφορούν την σεξουαλικότητα και τα δικαιώματα αυτών των ανθρώπων με αποτέλεσμα να στοχεύσουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής τους και στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, το πρόγραμμα σπουδών των τμημάτων κοινωνικής εργασίας της Ελλάδας, είναι βασικό και ωφέλιμο για τους φοιτητές/τριες να περιλαμβάνει μαθήματα, επιμορφωτικά προγράμματα, ομιλίες και δράσεις που να εμβαθύνουν σε ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου με αποτέλεσμα μέσω των γνώσεων που θα αποκτούν οι φοιτητές/τριες να καταρρίπτονται στερεότυπα και προκαταλήψεις και να ευαισθητοποιούνται απέναντι στα δικαιώματα των ανθρώπων αυτών. Τέλος, θα ήταν πολύ σημαντικό να φωτιστεί μέσα από έρευνες στον Ελλαδικό χώρο, παρόμοιες με όσες αναφέρθηκαν στο θεωρητικό μέρος (Κεφάλαιο 4), η υπάρχουσα πραγματικότητα γύρω από την ομόφυλη γονεϊκότητα, οι εμπειρίες και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ομοφυλόφιλα άτομα με στόχο την διεξαγωγή επιστημονικών ευρημάτων που θα καταρρίπτουν ομοφοβικές απόψεις και στερεότυπα, ενισχύοντας την υπάρχουσα γνώση επί του θέματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Alanen, L. (2010). Editorial: Taking children's rights seriously. *Childhood*, 17(1), 5–8. DOI: 10.1177/0907568209361011
- Aldous, J. (1978). *Family careers: Developmental change in families*. New York; Toronto: Wiley.
- American Psychological Association. (2000). Encyclopedia of Psychology. In A. E. Kazdin (Ed.), *Encyclopedia of Psychology* (Vol. Institutions and Environments: Family, School, and Work). Washington, DC: American Psychological
- Armesto, J. C. (2002). Developmental and contextual factors that influence gay fathers' parental competence: A review of the literature. *Psychology of Men & Masculinity*, 3(2), 67.
- Biblarz, T. J., & Stacey, J. (2010). How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 3–22. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x
- Bartlam, B., & Birch, S. (1998). Review : A right to parenthood. *Journal of Child Health Care*. *Journal of Child Health Care*, 2(1), 36–40. DOI: [10.1177/136749359800200108](https://doi.org/10.1177/136749359800200108)
- Bos, H. M. W., van Balen, F., & van den Boom, D. C. (2007). Child adjustment and parenting in planned lesbian-parent families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(1), 38–48. DOI: 10.1037/0002-9432.77.1.38
- Berg, B.J. (1995) Listening to the voices of the infertile. In Callaghan J, (ed) *Reproduction, ethics and the law*, 80-108 Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Baczynska, G., Maclean, W. (Ed.).(2020, September 16). EU chief executive decries 'LGBT-free zones' in swipe at Poland. *Reuters*. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/article/us-eu-commission-democracy-idUSKBN26719V> [access 11 May 2021].
- Berkowitz, D. (2011). “It was the Cadillac of adoption agencies”: Intersections of social class, race, and sexuality in gay men's adoption narratives. *Journal ofGLBT Family Studies*, 7(1–2), 109–131.
- Boivin, J., & Pennings, G. (2005). Parenthood should be regarded as a right. *Archives of*

Disease in Childhood, 90(8), 784–785. DOI: [10.1136/adc.2004.064485](https://doi.org/10.1136/adc.2004.064485)

Boruah, J., & Roy, D. (2021). Right to Parenthood as a Human Right of Homosexual Couples with Reference to the Surrogacy (Regulation) Bill, 2020. *SSRN Electronic Journal*. DOI:10.2139/ssrn.3787877

Bos, H., Carone, N., Rothblum, E., Koh, A., & Gartrell, N. (2021). Long-Term Effects of Homophobic Stigmatization During Adolescence on Problem Behavior in Emerging Adult Offspring of Lesbian Parents. *Journal of youth and adolescence*, 50(6), 1114–1125. DOI: 10.1007/S10964-020-01364-1

Bos, Henny, & Sandfort, T. G. M. (2010). Children's gender identity in lesbian and heterosexual two-parent families. *Sex Roles*, 62(1), 114–126. DOI: 10.1007/S11199-009-9704-7

Bos, Henny, van Gelderen, L., & Gartrell, N. (2015). Lesbian and Heterosexual Two-Parent Families: Adolescent–Parent Relationship Quality and Adolescent Well-Being. *Journal of Child and Family Studies*, 24(4), 1031–1046. DOI: 10.1007/S10826-014-9913-8

Carone, N., Lingiardi, V., Tanzilli, A., Bos, H. M. W., & Baiocco, R. (2020). Gender development in children with gay, lesbian, and heterosexual parents: Associations with family type and child gender. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 41(1), 38–47. DOI: 10.1097/DBP.0000000000000726

Carr, D., & Springer, K. W. (2010). Advances in families and health research in the 21st century. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 743–761.

Cenegy, L. F., Denney, J. T., & Kimbro, R. T. (2018). Family Diversity and Child Health: Where Do Same-Sex Couple Families Fit? *Journal of Marriage and Family*, 80(1), 198–218. DOI: 10.1111/JOMF.12437

Chauhan, S. (2020). An International Multidisciplinary Research e-Journal The Human Rights Violations with Special Reference to the Rights of Children: Reasons and Remedies An International Multidisciplinary Research e-Journal. *Vidhyayana e-Journal*, 5(6). Ανακτήθηκε από: http://www.vidhyayanaejournal.org/uploads/journal_pdf/Vidhyayana_161210096119.pdf [access 12 July 2021].

- Ciccarelli, J., K., & Ciccarelli, J., C. (2005). The legal aspects of parental rights in assisted reproductive technology. *Journal of Social Issues*, 61(1), 127–137.
- Council of Europe. (2021). The evolution of human rights. Ανακτήθηκε από: <https://www.coe.int/en/web/compass/the-evolution-of-human-rights> [access 10 July 2021].
- Crouch, S. R., Waters, E., McNair, R., Power, J., & Davis, E. (2014). Parent-reported measures of child health and wellbeing in same-sex parent families: A cross-sectional survey. *BMC Public Health*, 14(1). DOI: 10.1186/1471-2458-14-635
- Dominelli, L. (2009). *Introducing social work*. Polity Press: Cambridge.
- Donovan, C., Heaphy, B. & Weeks, J. (2001). *Same sex intimacies: Families of choice and other life experiments*. London: Routledge
- Edwards, A. P., & Graham, E. E. (2009). The relationship between individuals' definitions of family and implicit personal theories of communication. *Journal of Family Communication*, 9(4), 191–208. DOI: [10.1080/15267430903070147](https://doi.org/10.1080/15267430903070147)
- Farr, R. H. (2017). Does parental sexual orientation matter? A longitudinal follow-up of adoptive families with school-age children. *Developmental Psychology*, 53(2), 252–264. DOI: 10.1037/DEV0000228
- Farr, R. H., Crain, E. E., Oakley, M. K., Cashen, K. K., & Garber, K. J. (2016). Microaggressions, Feelings of Difference, and Resilience Among Adopted Children with Sexual Minority Parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(1), 85–104. DOI: 10.1007/S10964-015-0353-6
- Farr, R. H., Oakley, M. K., & Ollen, E. W. (2016). School experiences of young children and their lesbian and gay adoptive parents. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 3(4), 442–447. DOI: 10.1037/SGD0000187
- Fish, J., & Karban, K. (Eds.). (2015). *LGBT Health Inequalities: International Perspectives in Social Work*. Policy Press.
- Fulcher, M., Sutfin, E. L., & Patterson, C. J. (2007). Individual differences in gender development: Associations with parental sexual orientation, attitudes, and division of labor. *Sex Roles*, 58(5–6), 330–341. DOI: 10.1007/S11199-007-9348-4

- Gartrell, N., W Bos, H. M., Peyser, H. M., Deck MSN, A., & Rodas MPH, C. (2012). Adolescents with Lesbian Mothers Describe Their Own Lives. *Journal of Homosexuality*, 59(9), 1211–1229. DOI: 10.1080/00918369.2012.720499
- Geay, B., Humeau, P., & Spruyt, E. (2020). Same-sex parents facing parenting standards. First results from three longitudinal studies. *International Social Science Journal*, 70(235–236), 99–115. DOI: 10.1111/ISSJ.12243
- Giddens, A., Sutton, P. (2012). *Sociology* (6th ed.). Cambridge: Polity Press
- Glazer, D. (2014). LGBT transitions to parenthood. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 18(2), 213–221. DOI: 10.1080/19359705.2014.883668
- Goldberg, A. E. (2007). (How) Does It Make a Difference? Perspectives of Adults With Lesbian, Gay, and Bisexual Parents. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 550–562. DOI: 10.1037/0002-9432.77.4.550
- Goldberg, A. E., & Garcia, R. L. (2016). Gender-Typed Behavior Over Time in Children With Lesbian, Gay, and Heterosexual Parents. *Journal of Family Psychology*, 30(7), 854–865. DOI: 10.1037/fam0000226
- Golombok, S.(2017). Parenting in new forms. *Current opinion in psychology*, 15, 76–80.DOI: [10.1016/j.copsyc.2017.02.004](https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.02.004)
- Gratton, E. (2004) Ομοφυλόφιλη επιθυμία και επιθυμία πατρότητας. *Ψυχολογία*, 11:1, 65-68
- Gürtin, Z.B & Faircloth, C. (2018). Conceiving contemporary parenthood: imagining, achieving and accounting for parenthood in new family forms, *Anthropology & Medicine*, 25(3), 243-248. DOI: [10.1080/13648470.2018.1531614](https://doi.org/10.1080/13648470.2018.1531614)
- Herek, G. M. (2004). Beyond “Homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research and Social Policy*, 1(2), 6–24. DOI: 10.1525/SRSP.2004.1.2.6
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized Stigma Among Sexual Minority Adults: Insights From a Social Psychological Perspective. *Jornal of Counseling Psychology*, 56(1), 32–43. DOI: 10.1037/A0014672

- International Association of Schools of Social Work (2014) *Global Definition of the Social Work Profession*. Ανακτήθηκε από: <https://www.iasw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> [access 3 July 2021].
- Jansen, E. & Steffens, M.C. (2006). Lesbische Mütter, Schwule Väter und ihre Kinder im Spiegel psychosozialer Forschung. *Verhaltenstherapie & Psychosoziale Praxis*, 38(3), 643-656. Ανακτήθηκε από: http://lsvd.eu/fileadmin/pics/Dokumente/Lebensformen/01-Artikel_VPP-Sonderheft_-_ansen_und_Steffens-2006.pdf [access 8 August 2021].
- Knight, K. W., Stephenson, S. E., West, S., Delatycki, M. B., Jones, C. A., Little, M. H., Patton, G. C., Sawyer, S. M., Skinner, R., Telfer, M. M., Wake, M., North, K. N., & Oberklaid, F. (2017). The kids are OK: it is discrimination not same-sex parents that harms children. *The Medical Journal of Australia*, 207(9), 374–375. DOI: 10.5694/mja17.00943
- Kramer, C. H. (1980). *Becoming a family therapist: Developing an integrated approach to working with families*. New York, NY: Human Sciences Press.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. New York, NY: Cambridge.
- Mazrekaj, D., De Witte, K., & Cabus, S. (2020). School Outcomes of Children Raised by Same-Sex Parents: Evidence from Administrative Panel Data. *American Sociological Review*, 85(5), 830–856. DOI: 10.1177/0003122420957249
- Moore, M. R., & Stambolis-Ruhstorfer, M. (2013). LGBT sexuality and families at the start of the twenty-first century. *Annual Review of Sociology*, 39(May), 491–507. DOI: [10.1146/annurev-soc-071312-145643](https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071312-145643)
- National Association of Social Workers (2017). *NASW Code of Ethics*. Ανακτήθηκε από: <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English> [access 1 August 2021].
- National Association of Social Workers. (2006, January). Statement on family policy. Washington, DC7 Author. Ανακτήθηκε από: <https://www.socialworkers.org/assets/secured/documents/da/da2008/referred/FamilyPolicy.pdf> [access 20 July 2021].
- Nordqvist, P. (2012). Origins and originators: Lesbian couples negotiating parental identities

- and sperm donor conception. *Culture, Health & Sexuality*, 14(3), 297–311.
- Park, N., Schmitz, R. M., & Slauson-Blevins, K. (2020). “It Takes a Lot of Planning”: Sexual Minority Young Adult Perceptions of Gay and Lesbian Parenthood. *Journal of Family Issues*, 41(10), 1785–1809. DOI:10.1177/0192513X20925508
- Pratesi, A. (2012). A Respectable Scandal: Same-Sex Parenthood, Emotional Dynamics, and Social Change. *Journal of GLBT Family Studies*, 8(4), 305–333. DOI: [10.1080/1550428X.2012.705617](https://doi.org/10.1080/1550428X.2012.705617)
- Rainbow Europe (2021) *Rainbow Map*. Brussels: ILGA-Europe. Ανακτήθηκε από: <https://www.rainbow-europe.org/> [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021].
- Riskind, R., Patterson, C., & Nosek, B. (2013). Childless lesbian and gay adults’ self-efficacy about achieving parenthood. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 2(3), 222.
- Robertson, J.A. (1994) *Children of choice: freedom and the new reproductive technologies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ryan, D. & Martin, A. (2000). Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Parents in the School Systems, *School Psychology Review*, 29(2), 207-216. DOI: [10.1080/02796015.2000.12086009](https://doi.org/10.1080/02796015.2000.12086009)
- Sieverding, B. (19 March 2021). *Rainbow Families in Europe: Children’s Rights at Stake* [Διαφάνειες PowerPoint]. Fundacja Tęczowe Rodziny Webinar, NELFA presentation Poznań. Ανακτήθηκε από: <http://nelfa.org/2021/03/22/nelfa-presentation-poznan-19-march-2021/> [access 11 May 2021].
- Slauson-Blevins, K., & Park, N. (2016). Deciding not to adopt: The role of normative family ideologies in adoption consideration. *Adoption Quarterly*, 19(4), 237–260.
- Statman, D. (2003). The right to parenthood: An argument for a narrow interpretation. *Ethical perspectives / Catholic University of Leuven ; European Centre for Christian Ethics*, 10(3–4), 224–235. DOI:10.2143/EP.10.3.503888
- Sumontha, J., Farr, R. H., & Patterson, C. J. (2017). Children’s gender development: Associations with parental sexual orientation, division of labor, and gender ideology. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 4(4), 438–450. DOI:

- Sutfin, E. L., Fulcher, M., Bowles, R. P., & Patterson, C. J. (2008). How Lesbian and heterosexual parents convey attitudes about gender to their children: The role of gendered environments. *Sex Roles*, 58(7–8), 501–513. DOI: 10.1007/S11199-007-9368-0
- Tryfonidou, A., Wintemute, R. (2021) *Obstacles to the free movement of Rainbow Families in the EU*. European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2021\)671505](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2021)671505) [access 11 May 2021].
- Van Rijn-van Gelderen, L., Bos, H. M. W., & Gartrell, N. K. (2015). Dutch adolescents from lesbian-parent families: How do they compare to peers with heterosexual parents and what is the impact of homophobic stigmatization? *Journal of Adolescence*, 40, 65–73. DOI: 10.1016/J.ADOLESCENCE.2015.01.005
- Wainright, J. L., & Patterson, C. J. (2006). Delinquency, victimization, and substance use among adolescents with female same-sex parents. *Journal of Family Psychology*, 20(3), 526–530. DOI: 10.1037/0893-3200.20.3.526

Ελληνική

Αναστασόπουλος, Ο., Βλάμη, Ε., Δαμάσκος, Π., Καντσά, Β., Κογκίδου, Δ., Παπαδοπούλου, Λ., ...Χριστιανόπουλος, Κ. (2007). *Φύλο και η Συμπεριφορά του -Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Βουλή των Ελλήνων (2020) Σύνταγμα της Ελλάδας. Διεύθυνση Εκδόσεων και Εκτυπώσεων της Βουλής των Ελλήνων. Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/Enimerosi/Grafeio-Typou/Deltia-Typou/?press=1c0d261d-4519-489f-b20b-ac9800d3338e> [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Γαλάνης, Π., (2018). Μέθοδοι συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. *Αρχή Ελληνικής ιατρικής*, 35(2), 268-277. Ανακτήθηκε από: <https://www.mednet.gr/archives/2018-2/pdf/268.pdf>

Γεώργας, Δ. (2010). Η ελληνική οικογένεια: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον. Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο Εφαρμοσμένης Ψυχολογίας στην Μελβούρνη. Ανακτήθηκε από: <https://docplayer.gr/3306305-I-elliniki-oikogeneia-parelthon-paron-kai-mellon-dimitrios-georgas-omotimos-kathigitis-psyhologias-ethniko-kai-kapodistriako-panepistimio-athinon.html>

Γεωργούλας, Σ., Κασιμάτη, Ρ., Παπαϊωάννου, Μ., & Τράνταλος, Ι. (2013). Η σύγχρονη ελληνική οικογένεια: Μορφές προβλήματα και προοπτικές. Διόφαντος, Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου. Ανακτήθηκε από: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2704/Koinoniologia_G-Lykeiou_html-apli/index_4.html [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Ευρωπαϊκή Ένωση (2004) *Οδηγία 2004/38/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004 σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών της οικογενείας τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/EK, 68/360/EOK,*

72/194/EOK, 73/148/EOK, 75/34/EOK, 75/35/EOK, 90/364/EOK, 90/365/EOK
και 93/96/EOK. Ανακτήθηκε από:

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/133152_el.htm [πρόσβαση 10 Ιουλίου 2021].

Ευρωπαϊκή Ένωση (2016/C 202/01) *Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ανακτήθηκε από: [EUR-Lex - 12016ME/TXT - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#) [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Κατάκη, Χ. (2019). *Με χάρτη και πυξίδα: Αφηγήσεις συστημικής ψυχοθεραπείας*. Αθήνα: Πεδίο.

Κογκίδου, Δ. (2004). *Δημογραφικές Εξελίξεις και Μεταβολές της Οικογενειακής Οργάνωσης στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κογκίδου, Δ. (1995). *Μονογονεϊκές Οικογένειες: Πραγματικότητα-Προοπτικές-Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.

Κουμουτζής, Ν. (2014) Η τεχνητή αναπαραγωγή των άγαμων μόνων προσώπων και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Δημοσιεύματα Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής*, 18(1). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα

Μαραβέλια, Ελένη (2016). *Αναφορά αριθ. 0513/2016 σχετικά με τη μη αναγνώριση των οικογενειών ΛΟΑΔ στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/PETI/CM/2017/05-03/1116176EL.pdf [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Μαράτου-Αλιμπράντη, Λ. (1998). Μονογονεϊκές Οικογένειες: Σύγχρονες τάσεις και διλήμματα πολιτικής. Συγκριτική επισκόπηση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Επιθεωρητής Κοινωνικών Ερευνών*, 95, 185-208. Ανακτήθηκε από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7311/7031.pdf> [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

- Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (2010). Νέες μορφές οικογένειας. Τάσεις και εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα. *Εγκέφαλος*, 47 (2), 55-66. Ανακτήθηκε από: <http://www.encephalos.gr/full/47-2-02g.htm> [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]
- Μαροπούλου, Μ., Ρεθυμνιωτάκη, Ε., & Τσακιστράκη, Χ. (2015). *Φεμινισμός και Δίκαιο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε από: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/6177/2/00_master_document-KOY.pdf?fbclid=IwAR2A3IDJ0hvtZHzOMohuSU0KRrdgd0D2VeELexjLtGCHTfyo-9XpmylZJmk [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]
- N. 2101/1992 ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ανακτήθηκε από: [Νόμος 2101/1992 - ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992 - ΑΝΗΛΙΚΟΙ \(e-nomothesia.gr\)](#) [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]
- N. 2462/1997 ΦΕΚ 25/Α/26-02-1997 Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Ανακτήθηκε από: https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=822fa8b1-fe0a-407c-a385-db895559f9cd [πρόσβαση 6 Μαΐου 2021]
- N. 2502/1997 ΦΕΚ 103/Α/28-5-1997 Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών. Ανακτήθηκε από: [Νόμος 2502/1997 - ΦΕΚ 103/Α/28-5-1997 - ΑΝΗΛΙΚΟΙ \(e-nomothesia.gr\)](#) [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]
- N. 3089/2002 ΦΕΚ 327/Α/23-12-2002 Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή §1458 ΑΚ ΠΑΡΕΝΘΕΤΗ ΜΗΤΕΡΑ. Ανακτήθηκε από: [Νόμος 3089/2002 - ΦΕΚ 327/Α/23-12-2002 - Τεχνητή Γονιμοποίηση \(e-nomothesia.gr\)](#) [πρόσβαση 12 Ιουλίου 2021]
- N.3719/2008 ΦΕΚ 241/Α/26-11-2008 Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια , το παιδί , την κοινωνία και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε από: [Νόμος 3719/2008 - ΦΕΚ 241/Α/26-11-2008 - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ \(e-nomothesia.gr\)](#) [πρόσβαση 12 Ιουλίου 2021]
- N.4356/2015 ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015 Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε από: [Νόμος 4356/2015 - ΦΕΚ](#)

N.4538/2018 ΦΕΚ 85/A/16-05-2018 Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε από <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4538-2018-phek-85a-16-5-2018.html> [πρόσβαση 12 Ιουλίου 2021]

Ο.Η.Ε. (1948). Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. (1948) Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Ο.Η.Ε. (2006) Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Orlando LGBT+ (2021) *Υπόμνημα προς την επιτροπή για την σύνταξη της εθνικής στρατηγικής για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+.* Ανακτήθηκε από: <https://orlandolgbt.gr/ypomnima-pros-tin-epitropi-gia-tin-syntaxi-tis-ethnikis-stratigikis-gia-tin-isotita-ton-loatki/> [πρόσβαση 6 Μαΐου 2021]

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (1989) *Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού* Ανακτήθηκε από: [OHCHR | Convention on the Rights of the Child](https://www.unhcr.org/refugees/11419/5826/4/15327_Isari-KOY.pdf) [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Παππά, Β., (2017). «Επάγγελμα Γονέας. Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά Παιδιών και Εφήβων», Αθήνα: Οκτώ.

Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας, Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Ανακτήθηκε από: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5826/4/15327_Isari-KOY.pdf

Συμβούλιο της Ευρώπης (1950) Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> [πρόσβαση 11 Μαΐου 2021]

Συμβούλιο της Ευρώπης (1950) *Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), όπως τροποποιήθηκε από τα Πρωτόκολλα υπ' αριθ. 11, 14 και 15.*

Ανακτήθηκε από: www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf [πρόσβαση
11 Αυγούστου 2021]

Paidi.gov.gr (2021). Ανακτήθηκε από: <https://paidi.gov.gr/thematikes/anadoxi/>
[πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2021].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΝΤΡΑΣ	23	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	23	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	33	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	26	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	23	5ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	24	6ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	33	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	26	6ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	53	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΑΝΤΡΑΣ	22	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	22	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΑΝΤΡΑΣ	23	5ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	22	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΝΤΡΑΣ	23	5ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΝΤΡΑΣ	22	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΓΥΝΑΙΚΑ	23	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΑΝΤΡΑΣ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	24	4ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΝΤΡΑΣ	23	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΑΝΤΡΑΣ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΑΝΤΡΑΣ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	21	4ο	ΕΛΜΕΠΑ
ΓΥΝΑΙΚΑ	23	5ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΑΝΤΡΑΣ	25	5ο	ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

